

DziECKO

w centrum uwagi

 UCZELNIA
KORCZAKA

M O D E L P E D A G O G I K I K O R C Z A K O W S K I E J

WSŁUCHAJMY SIĘ W IDEE
PEDAGOGICZNE JANUSZA KORCZAKA,
BY POPRAWIĆ EDUKACJĘ
I WYCHOWANIE.

Pozwalać na wszystko, czy zabraniać? W pierwszym przypadku wychowamy dziecko na znudzonego tyrana, w drugim – znudzonego niewolnika. Zgodnie z filozofią wychowania dziecka Janusza Korczaka najważniejszy w całym procesie jest szacunek do potrzeb, pragnień, własnego zdania i swoistej wolności dziecka.

Ten wybitny pedagog, lekarz, pisarz i działacz społeczny już sto lat temu rewolucjonizował myślenie o dziecku, dając mu prawo do odczuwania, decydowania i doświadczania. Nie dawał rad czy gotowych rozwiązań. Wskazywał za to, jak postępować, by wychować dziecko na dojrzałego, wrażliwego i mądrego człowieka.

Do dziś nie do końca respektujemy należne dzieciom prawa. Często postrzegamy je jako

istoty słabe, zależne, małe. Bo jak pozwolić, by dziecko decydowało o sobie? Jak zrobić to mądrze, szanując podejmowane działania i decyzje, skoro często wskazywanych przez Janusza Korczaka praw należnym dzieciom nie potrafimy przyznać sobie samym?

Można to zrobić wsłuchując się w głos Janusza Korczaka, prekursora zmian w myśli pedagogicznej. Uczelnia Korczaka jest związana z nim w szczególnie sposób. Stary Doktor jest naszym patronem, a myśli, które wprowadził w wychowaniu i edukacji inspirują również nas i naszych absolwentów. Uczelnia Korczaka w ramach swojej działalności prowadzi w Warszawie, Olsztynie i Katowicach „KorczaKowskie Szkoły Marzeń”. To sieć alternatywnych szkół podstawowych, prowadzonych w oparciu o nowoczesne, progresywne metody wychowania.

JANUSZ KORCZAK
 ZREWOLUCJONIZOWAŁ MYŚLENIE
 O DZIECKU, DAJĄC MU PRAWO
 DO ODCZUWANIA, DECYDOWANIA
 I DOŚWIADCZANIA.

W „Korczakowskich Szkołach Marzeń” wypracowaliśmy swoje zasady edukacji w oparciu o wskazówki tego wielkiego pedagoga, a także nasze codzienne doświadczenie w pracy z dziećmi. W szkołach tych dzieci rozwijają się w swoim tempie i rytmie, z uwzględnieniem indywidualnych zainteresowań i ukierunkowaniem na odkrywanie osobistych pasji. Zgodnie z zasadą Korczaka dorośli – nauczyciele – są dla nich przewodnikami, którzy inspirują i wspierają uczniów w podejmowaniu decyzji oraz przejmowaniu odpowiedzialności za własną naukę.

Realizujące korczakowskie ideały szkoły poszukują równowagi między światem przyrody i technologią, przeszłością, teraźniejszością i przyszłością. Dążą także do balansu między nieskrępowaną zabawą a wysiłkiem edukacyjnym. To efekt inspiracji, które współczesne wychowanie zawdzięcza praktyce pedagogicznej Janusza Korczaka. Wiele mówi się dzisiaj o potrzebie zmian w edukacji, bardziej elastycz-

nym programie nauczania. O konieczności odejścia od nauczania pamięciowego w kierunku edukacji praktycznej. Wprowadzaniu do szkół zajęć, które uczą umiejętności niezbędnych w nowoczesnym świecie: pracy zespołowej, współpracy, rozwiązywania problemów, niezależnego myślenia, kreatywności. Zdalna praca z uczniami podczas pandemii COVID-19 podkreśliła te oczekiwania.

Kryzys wywołany rozprzestrzeniającym się wirusem SARS-CoV-2 zachwiał szkołę. Pokazał zarówno zagrożenia tradycyjnej edukacji, jak i możliwości i wyzwania wynikające z kształceniana odległość, która z pewnością stanie się trwałym elementem procesu nauczania. Czy jesteśmy w stanie im sprostać? Jestem przekonany, że tak – a w modelu korczakowskim znajdziemy wiele podpowiedzi, jak to zrobić.

Publikacja, którą oddajemy w Państwa ręce stanowić będzie nie tylko kanwę do działań naukowych i edukacyjnych przysłych i obecnych pedagogów, ale i przewodnik dla rodziców, którzy w trudnej rzeczywistości szukają narzędzi do mądrego wspierania swoich dzieci.

PROF. MIROSŁAW GREWIŃSKI
 Rektor Uczelni Korczaka

SPIS TREŚCI

4-9 KORCZAKOWSKI MODEL NOWOCZESNEJ PEDAGOGIKI

Życie i doświadczenia Korczaka jako źródła jego idei

10-14 PUNKT WYJŚCIA: DZIECKO W FILOZOFII STAREGO DOKTORA

Poglądy Korczaka na temat dziecka i dzieciństwa

14-18 KORCZAKOWSKIE PODEJŚCIE DO WYCHOWYWANIA

Dziecko, a nie szkoła w centrum procesu

19-24 WYCHOWAWCA JAKO „SPOLEGLIWY OPIEKUN”

Kluczowa rola relacji między wychowawcą a wychowankiem

25-31 KORCZAK JAKO POMYSŁOWY PEDAGOG W PRAKTYCE

Przegląd nowatorskich rozwiązań Korczaka

32-36 CO ZMIENIŁBY DZIŚ KORCZAK W SZKOLE?

Szanse i zagrożenia edukacji – jak odpowiedziałby na nie Korczak

37-43 „KORCZAKOWSKIE SZKOŁY MARZEŃ”: IDEE I PRAKTYKA

Sześć filarów „Korczakowskich Szkół Marzeń”

46-48 PRAKTYK, WIZJONER, INSPIRATOR, CZŁOWIEK

Redakcja: prof. UK, dr hab. Mirosław Grewiński, dr Joanna Lizut
 Zespół autorski „Modelu Korczakowskiej Edukacji”: Elżbieta Czerniakowska, dr Beata Głodzik, dr Roman Grzejszczak,
 Ilona Nitichoruk-Piekarz, dr Jolanta Nowosielska, Adam Nyckowski, Joanna Sikorska, Paweł Rabiej
 Projekt graficzny: Agata Leman-Gostyńska
 Skład i łamanie: Jan Gostyński, Agnieszka Szejerwald
 Zdjęcia: Adobe Stock, Ośrodek Dokumentacji i Badań Korczakianum, Forum,
 Ghetto Fighters' House Archive (Izrael), Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), domena publiczna

KORCZAKOWSKI MODEL NOWOCZESNEJ PEDAGOGIKI

PREKURSOR I WIZJONER NOWEGO NAUCZANIA

Janusz Korczak uczynił z wychowania najmłodszych i przygotowania ich do dorosłości sens swojego życia. Jego idee są od wielu dekad źródłem inspiracji dla rodziców, pedagogów i dzieci oraz punktem wyjścia do zmian w systemie edukacji.

JANUSZ KORCZAK,

Lekarz, pisarz, publicysta, wychowawca młodzieży.
Prekursor nowoczesnego wychowania i praw dziecka.
Autor kilkunastu książek o wychowaniu.
Rok 2012 był w Polsce Rokiem Korczaka.
W 2018 r. odznaczony pośmiertnie przez
Prezydenta RP Orderem Orła Białego.

Choć niebawem minie 80 lat od śmierci Janusza Korczaka oraz cały wiek od wydania jego książki „Prawo dziecka do szacunku”, postać Starego Doktora jest ciągle przypominana – a idee, które wniósł do pedagogiki inspirują kolejne pokolenia. To przede wszystkim zasługa niezwyklej biografii Korczaka i jego uniwersalnej filozofii wychowania.

PEDIATRA, WYCHOWAWCA, FILOZOF

Janusz Korczak z wychowania najmłodszych uczynił najgłębszy sens swojego życia. Podporządkował mu wszystkie swoje działania i wszystkie życiowe role – lekarza, pedagoga i pisarza.

Urodził się jako Henryk Goldszmit w zasymlowanej rodzinie żydowskiej, i wychował w duchu haseł pozytywizmu: kulcie wiedzy naukowej i pracy organicznej. Po ukończeniu gimnazjum i studiów medycznych pracował przez wiele lat jako pediatra w warszawskim szpitalu. Swoją wiedzę o nowoczesnej pediatrii oraz funkcjonowaniu placówek opiekuńczych dla dzieci pogłębiał w klinikach i placówkach opiekuńczych w Berlinie i Paryżu.

Równocześnie wiele pisał o społeczeństwie i wychowaniu – to swojemu literackiemu

pseudonimowi zawdzięcza nazwisko, pod którym stał się powszechnie znany. Spod pióra Janusza Korczaka wyszły czytane do dziś przez dzieci książki „Król Maciuś Pierwszy” i „Kajtuś Czarodziej”, opowiadania, teksty publicystyczne i naukowe. Z pasją i talentem uprawiał radiową publicystkę dla dzieci: w latach 30 XX w. jako „Stary Doktor” prowadził niezapomniane „radiowe gadaninki” – audycje o dzieciach i ich sprawach.

Przed wszystkim był jednak wychowawcą, zajmującym się na co dzień pracą z dziećmi z żydowskich i polskich sierocińców, pozabawionymi rodzin i dachu nad głową. Od 1912 r., przez ponad 30 lat, aż do ostatnich dni życia, prowadził wraz ze Stefanią Wilczyńską „Dom Sierot” dla dzieci żydowskich w Warszawie. Był również wraz z Maryną Falską współzałożycielem „Naszego Domu”, sierocińca i zakładu wychowawczego dla dzieci polskich. W obu tych placówkach przez ponad dwie dekady rozwijał swoją oryginalną myśl i praktykę wychowawczą.

PASJA POMAGANIA NAJMŁODSZYM

Każda z tych życiowych ról formowała w jakiś sposób korczakowskie idee i metody działania. Temperament i zdolności literackie

kierowały go ku działalności wychowawczej. „Pisarz powinien mieć nie tylko ambicje poznawania, lecz i leczenia dusz ludzkich, powinien być wychowawcą, jak na przykład Prus, żeby zaś być wychowawcą, trzeba być diagnostą” – stwierdzał.

Zawód lekarza nauczył go właśnie diagnozowania, obserwacji, empatii, cierpliwości i poprzedzania swoich wniosków badaniami. „Wszędzie musi być dokładne badanie, zanim postawi się jakiś wniosek – i wszystko polega na tym, żeby leczyć” – pisał.

Spółeczna wrażliwość i społecznikowska pasja kazały mu jednak widzieć swoje zadanie i cel szerszej niż tylko w leczeniu chorych dzieci. Chciał także uzdrawiać społeczność, poprawiać los sierot, wychowywać dzieci do dobrego życia. Wolnomularskie idee podpowiadały Korczakowi, by traktować życie jako drogę do samodoskonalenia, poszukiwania wewnętrznej równowagi i zgody ze światem. Uważał, że szczęśliwe życie jest sensem życia

KORCZAK PODPORZĄDKOWAŁ WYCHOWANIU NAJMŁODSZYCH WSZYSTKIE SVOJE ŻYCIOWE ROLE – LEKARZA, PEDAGOGA I PISARZA.

i powołania każdej istoty ludzkiej, a każdy człowiek może odkryć w sobie dobro. Był idealistą – i wiarę w możliwości człowieka starał się zaszczerpić także swoim wychowankom.

Pisarskie i radiowe doświadczenia nauczyły z kolei Korczaka znakomicie operować słowem. Doceniał jego rolę i potrafił je wykorzystać (m.in. tworząc dziecięce pismo „Mały Przegląd”). Posługiwał się w swojej działalności literackiej i pedagogicznej barwnymi opowieściami, emocjami, humorem, groteską, satyrą. Potrafił dotrzeć do dzieci i dorosłych, przekładając swoje idee na przystępne i chwytliwe hasła. Także do swoich wychowanków trafiał przez słowo i komunikację, rozmowę i dialog – najważniejsze narzędzia jakimi dysponuje pedagog.

KALENDARIUM ŻYCIA JANUSZA KORCZAKA

1878 (lub 1879?)

Przychodzi na świat w Warszawie jako Henryk Goldszmit

1890

Rozpoczyna naukę w gimnazjum

1898

Podje muje studia medyczne na Uniwersytecie Warszawskim

1901

Ukazuje się pierwsza książka Korczaka „Dzieci ulicy”

1904

Na łamach pisma „Głos” ukazuje się w odcinkach powieść „Dziecko salonu”

1905

Otrzymuje dyplom lekarza i zaczyna pracę w szpitalu Bersohnów i Baumanów

1908

Pracuje na koloniach letnich dla ubogich dzieci

WIERNY OPIEKUN – DO KOŃCA

Korczak był wyjątkową postacią na tle swojej epoki, fascynującą również dzisiaj. Osobowością nietuzinkową, wszechstronną, o szerokich zainteresowaniach i horyzontach. Humanistą, który wywierał na współczesnych olbrzymie wrażenie swoją pasją i miłością do dzieci. Jego pracę wychowawczą, temperament pedagoga i społecznika oraz poświęcenie i unikatowe metody doceniono już za życia, choć nie zawsze były właściwie oraz w pełni rozumiane. Jego pomysły zdecydowanie wyprzedzały epokę.

Ci, którzy znali osobiście Starego Doktora oraz twórcy jego licznych biografii radzą jednak, by widzieć w nim nie tylko przeszłoznaną, pomnikową legendę i zbiór wszelkich pedagogicznych cnót. Korczak był „pełnym człowiekiem”, który miał na wskroś ludzkie cechy i nie był wolny od rozterek, emocji i wątpliwości. „W rzeczywistości był gniewny, apodyktyczny, gwałtowny, przekorny, często arogancki, a zarazem nieśmiały, pełen kom-

pleksów, wycofany i niezadowolony z siebie, z życia” – zauważa Joanna Olczak-Ronikier w książce „Korczak. Próba biografii”.

W momencie najważniejszej próby pozostał jednak wierny wartościom, których nauczał – solidarności, przyzwoitości oraz miłości do podopiecznych. W czasie wojny pozostał z dziećmi ze swojego sierocińca w getcie, choć proponowano mu wyjście na aryjską stronę. Na początku sierpnia 1942 r. poszedł ze swoimi wychowankami na Umschlagplatz, a stamtąd – na śmierć w Treblince. Trudno o bardziej wymowne świadectwo wierności wychowawcy – „spolegliwego opiekuna” swoim ideałom i swoi podopiecznym.

PIONIER NOWOCZESNEJ EDUKACJI

Jako pedagog Janusz Korczak nie stworzył wyraźnie zarysowanej metody edukacyjnej czy wychowawczej. Wskazał jednak ścieżki, którymi powinni podążać wychowawcy, w mniejszym stopniu koncentrując się na sposobach oddziaływań nauczyciela, a bardziej na wartościach i zasadach jakimi winien się

1912

Korczak dyrektorem Domu Sierot dla dzieci żydowskich

1922

Wydaje książkę „Król Maciuś I”

1926

Zaczyna się ukazywać pismo „Mały Przegląd”

1928

Ukazuje się książka „Prawo dziecka do szacunku”

1935

Rozpoczyna audycje dla dzieci w Polskim Radiu jako „Stary Doktor”

1940

Korczak z dziećmi w warszawskim getcie

1942

5 lub 6 sierpnia wywieziony wraz z dziećmi do obozu w Treblince, zginął w komorze gazowej 7 sierpnia

” **Dziecko chce być dobre.** Jeśli nie umie – naucz.
Jeśli nie wie – wytłumacz. Jeśli nie może – pomóż.

kierować. Była to oryginalna, liberalna, polska wizja „szkoły wychowania”, sięgająca do koncepcji odpowiedzialności człowieka za swój rozwój. Wytoczonymi przez Korczaka ścieżkami podąża dzisiaj wielu wychowawców na całym świecie. Jego idee i praktyczne pomysły są analizowane przez pedagogów, naukowców i obrońców praw dziecka na różnych kontynentach oraz tłumaczone na wiele języków. Inspirują rodziców, wychowawców, ekspertów.

Większość idei, które Korczak głosił – takie jak zasada godności dziecka, jego praw, dialogu jako metody wychowawczej, podążania za dzieckiem czy samorządności instytucji wychowawczych – jest dziś tak oczywista, że nie zawsze pamięta się, kto jest ich autorem. Ale to właśnie Janusz Korczak, jako jeden z pierwszych europejskich pedagogów, mó-

wił głośno o prawach dzieci. Wychowaniu przez przymus przeciwstawił wychowanie przez szacunek, wolność i dialog, które ma pobudzać osobowość i charakter. Był w wielu obszarach prekursorem, a w wielu także wizjonerem. Wskazywał na to, czego inni jeszcze nie przeczuwali, podpowiadał nowe sposoby myślenia, pokazywał nowe kierunki.

Wynikało to również z wiary Korczaka w ludzką naturę i odpowiedzialność, w piękno, dobro i sprawiedliwość – i w to, że wychowanie powinno pomagać dziecku odkryć te wartości w sobie. Takie podejście jest potrzebne w edukacji i wychowaniu także dzisiaj. Ze względu na zmiany społeczne, rozwój cywilizacji, nowe technologie, zdalne nauczanie, a także współczesne lęki i niepokoje – może nawet bardziej niż kiedykolwiek wcześniej.

PRZEŁOMOWE KORCZAKOWSKIE IDEE WYCHOWAWCZE W PIGUŁCE

- Szacunek dla dziecka jako człowieka, katalog praw dziecka
- Indywidualne podejście do dziecka, poszukiwanie syntezy wiedzy o nim
- Założenie, że dziecko rozwija się przez własną aktywność (samorozwój)
- Dialog i partnerstwo w procesie uczenia się i wychowania
- Podmiotowość wychowanka i wychowawcy
- Rozwijanie dziecięcej samorządności i współodpowiedzialności
- Elastyczne techniki działań pedagogicznych
- Koncepcja wychowawcy jako „spolegliwego opiekuna”
- Współpraca między ogniwami wychowania: rodziną, szkołą, instytucjami

DZIECKO W OCZACH KORCZAKA

PREKURSOR I WIZJONER NOWEGO NAUCZANIA

Korczak widział w dziecku przede wszystkim istotę ludzką, która przeżywa świat w odrębny sposób. Domagał się, by szanować godność dziecka i traktować je z szacunkiem.

Założenie, z którego wychodził Janusz Korczak jest dziś oczywiste, ale wówczas, na początku XX w., było dla wielu trudne do zaakceptowania. Wskazywał, że dziecko jest pełnowartościowym, autonomicznym człowiekiem, a nie „zadatkem na człowieka”. Stary Doktor dostrzegł w nim jednostkę, osobę i osobowość, której przysługuje prawo do szacunku takie samo, jak dorosłym. Uważał, że każde dziecko ma zapał, napęd twórczy i możliwość rozwoju. Podkreślał też, że za opiekę nad wszystkimi dziećmi i ich właściwy rozwój odpowiedzialność ponoszą zarówno rodzice, jak i cała społeczność.

KORCZAK PRZEŁAMAŁ
TRADYCYJNY NURT MYŚLENIA
O DZIECKU I JEGO WYCHOWANIU.
W JEGO KONCEPCJI
WYCHOWANIA NAJWAŻNIEJSZA
JEST WEWNĘTRZNA
WOLNOŚĆ DZIECKA.

SZANOWAĆ DZIECKO JAKO OSOBĘ

Był żarliwym trybunem praw dzieci. Uświadamiał, że „dzieci stanowią duży odsetek ludzkości – były, będą i są...” Mówił o równouprawnieniu dzieci i dorosłych, domagał się uznania dziecka za pełnowartościowego człowieka na każdym etapie jego istnienia. Najważniejszym postulatem wychowawczym Korczaka było traktowanie dziecka z miłością i uwagą, jako podmiotu, istoty ludzkiej, mającej pełnię praw i wolności. Dziecko ma prawo wymagać takiego traktowania od dorosłych – podkreślał.

W wydanej w 1928 r. książce „Prawo dziecka do szacunku” Korczak **sformułował szeroki i inspirujący katalog praw dziecka**. To m.in. prawo do miłości, opieki, sprawiedliwości, rozwoju. A także – do poważania. Dziecko nie powinno być poniżane, upokarzane, zawstydzane czy wykorzystywane. Korczakowski katalog dziecięcych praw obejmuje rów-

” **Nie ma dzieci** – są ludzie, ale o innej skali pojęć, innym zasobie doświadczenia, innych poglądach, innej grze uczuć.

niez prawo do zabawy, własności, posiadania własnych tajemnic, do samostanowienia o sobie, pracy, sprawiedliwości, a także prawo do dnia dzisiejszego (korzystania z dzieciństwa). Uważał, że dzieci trzeba traktować tak, jak dorosłych – poważnie, po partnersku, z szacunkiem dla wszystkiego, co jest dla nich ważne.

NIECH DZIECKO BĘDZIE, JAKIE JEST

Tłumaczył, że dziecko ma prawo być sobą – takim, jakim jest. Zachęcał wychowawców do poznawania jego natury. W książce „Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie” sięgał do

lekarskich doświadczeń z I wojny światowej, podpowiadając rodzicom i wychowawcom, jak patrzeć na dziecko, by dostrzec i zrozumieć jego potrzeby. Postulował, by je poznawać, dążyć do zrozumienia zachowania i charakteru. Z relacji o Korczaku wiadomo, że sam rozwinął ogromną umiejętność uczuciowego utożsamiania się z dzieckiem, dzięki uważnemu odczytywaniu jego emocji i przeżyć.

W pewnym sensie można nazwać Korczaka „etnografem dzieciństwa”. Uważał, że świat każdego dziecka jest swoisty, specyficzny, indywidualny. Namawiał w wychowywaniu

KATALOG PRAW DZIECKA OD SZACUNKU DO RADOŚCI Z DZIECIŃSTWA

Prawo do szacunku. Szacunek dla dziecka – człowieka i indywidualne podejście.

Prawo do niewiedzy. Dla małego dziecka świat jest nieznan, nie wszystko jest jasne.

Stąd potrzebne są wyrozumiałość i cierpliwość wobec niekończących się pytań dzieci.

Prawo do niepowodzeń, łez i błędów. Dziecko ma prawo do gniewu i złości, niepowodzeń i błędów. To droga uczenia się odpowiedzialnego życia.

Prawo do własności. Rodzice i nauczyciele powinni je szanować.

Prawo do tajemnicy. Każdy człowiek ma swoje tajemnice – należy je szanować także u dzieci. To uczy, że są sprawy, o których nie mówi się wszystkim.

Prawo do radości. Dziecko powinno wychowywać się w miłej i radosnej atmosferze.

Prawo do wypowiedzania swoich myśli i uczuć. Dziecko ma prawo do wyrażania własnych poglądów i uczuć, tych pozytywnych i tych negatywnych.

Prawo do dnia dzisiejszego. Dla dziecka liczy się terazniejszość, bieżąca chwila, a nie przyszłość ani przeszłość. Ma prawo do przeżywania swojego dzieciństwa.

FUNDAMENTAMI KORCZAKOWSKIEJ PEDAGOGIKI SĄ MIŁOŚĆ I SZACUNEK DO DZIECKA

MIŁOŚĆ DO DZIECKA

- nie jest tkliwą afektacją, infantyлизmem
- nie jest tylko manifestowaną wobec niego emocją
- nie chodzi tylko o to, aby kochać dziecko, głaskać je i przytulać

ISTOTĄ MIŁOŚCI JEST

- uczucie bliskości, potrzeba kontaktu, uznanie osoby
- przyjęcie drugiego człowieka takim, jakim jest
- współodczuwanie, patrzenie na drugą osobę z jej perspektywy

MIŁOŚĆ POŁĄCZONA JEST

- z uznaniem, że dziecko jest osobą, najwyższą wartością, człowiekiem, a nie „zadatkem na przyszłego człowieka”
- przyjęciem, że ma swoje poważne sprawy, z refleksyjnym byciem z dzieckiem i uczeniem się dziecka.

PRZEJAWAMI TAKIEJ MIŁOŚCI SĄ CZĘSTY KONTAKT I DIALOG Z DZIECKIEM ORAZ WSPÓLNE Z NIM DZIAŁANIE

do „podążania za dzieckiem”. Radził rodzicom i opiekunom: „Przyglądaj się dzieciom wówczas, gdy sobą być mogą. Przyglądaj się, nie żądaj. Bo nie zmusisz żywego, zaczepnego dziecka, by było skupione i ciche; nieufne i chmurne nie stanie się szczerym i wylewnym; ambitne i odporne nie będzie łagodnym i uległym”. Podkreślał, że rozwój dziecka zależy od niego samego – że rozwijać może się tak naprawdę tylko z własnej inicjatywy. Ze wsparciem rodziców i wychowawców, ale dzięki swojej wewnętrznej pracy.

MIŁOŚĆ I OPIEKA PRZEDE WSZYSTKIM

„Dziecko startuje z nieporównywalnie gorszej pozycji, niż ta, w której znajduje się człowiek dorosły” – zauważał Korczak. Ta asymetria to zobowiązanie dla rodziców

i opiekunów. Stąd postulat bezwarunkowej miłości ochrony dziecka, i żądanie, by zapewnić mu szczęśliwe i sprzyjające rozwojowi dzieciństwo. Wynikały one z osobistych doświadczeń Starego Doktora i znaczenia, jakie miał dom rodzinny w kształtowaniu jego charakteru. Wskazywał na kluczową rolę rodziny, najbliższego i najważniejszego dla dziecka środowiska. Obowiązek opieki nad dzieckiem i wspierania go rozszerzył jednak na całą społeczność.

Propozycja Korczaka w zakresie poznania i zrozumienia dziecka była nowatorska. Wcześniej kultura i system wychowawczy traktowały dziecko w sposób marginalny i mało znaczący. Korczak postawił jego godność i potrzeby na pierwszym miejscu. Z tego założenia wyprowadził kolejne zasa-

” **Dziecko jest cudzoziemcem**, nie rozumie języka, nie zna kierunku ulic, nie zna praw i zwyczajów. Potrzebny przewodnik, który grzecznie odpowie na pytanie.

dy, gwarantujące dziecku prawo do rozwoju dzięki własnej aktywności oraz partnerskie, zwrotne zasady relacji wychowawca – wychowanek. Koncepcja oparcia działań wychowawczych na wewnętrznej wolności dziecka była przełomem. Postulat ten mógł wynikać również z negatywnych doświadczeń Starego Doktora z dzieciństwa. Szkołę początkową wspominał jako miejsce przemocy, pamięciowego systemu nauczania, zimnych i surowych relacji wychowawców z dziećmi. Chciał więc stworzyć „szkołę życia”, która nie niszczy charakteru, a rozwija mądrego, dojrzałego, szlachetnego człowieka.

Dziś prawa dziecka należą do szeroko rozumianego katalogu praw człowieka i praw obywatelskich. Od 1989 r. obowiązuje w Polsce Konwencja o Prawach Dziecka, a

**KORCZAKOWSKI
MODEL WYCHOWANIA
PODKREŚLA PRAWO
DZIECKA DO NAUKI,
ODPOCZYNKU, ROZRYWKI,
KSIĄŻKI, WŁASNEJ
PRZESTRZENI
ŻYCIOWEJ.**

państwo ma systemowe narzędzia, by dbać o bezpieczeństwo najmłodszych oraz wspierać ich rozwój. Mimo tego, prawa dzieci są ciągle naruszane lub ograniczane. Dzieci doświadczają przymusu, przemocy, poniżania; lekceważenia czy zwykłego braku zainteresowania. Korczakowski postulat bezwarunkowej miłości i ochrony praw dziecka, zapewniania mu wolności i szacunku pozostaje więc nadal aktualny – i wymaga nieustannie przypomnienia.

PARTNERSKIE WYCHOWANIE I SAMOROZWÓJ

FILOZOFIA WYCHOWAWCZA JANUSZA KORCZAKA

Korczak był innowatorem pedagogii, jednym z najważniejszych w swojej epoce. Zachęcał, by system wychowawczy pozwalał dzieciom na własny rozwój, bez przymusu, sztywnych zasad i surowej dyscypliny.

Uznając, że dziecko już jest człowiekiem, Korczak postawił je jako podmiot w centrum procesu wychowawczego. W tym właśnie tkwi istota korczakowskiej rewolucji, prawdziwie kopernikański przewrót w wychowaniu. W miejsce myślenia o tym jak „ulepszyć dziecko” czy „stworzyć dorosłego” pojawiła się refleksja, jak pomóc konkretnej osobie stać się w pełni człowiekiem. Idea ta odwracała logikę tradycyjnego systemu edukacji, który chciał – i nadal chce – tworzyć dorosłych według przyjętego odgórnie, jednolitego modelu.

CHRONIĆ, ROZWIJAĆ, WYDOBYWAĆ CO NAJLEPSZE

Jak Korczak definiował istotę wychowania? „Wychowywać – znaczy chować, chronić, ukrywać przed krzywdą i szkodą, zabezpieczyć” – pisał, mając na uwadze realia ówczesnego, źle urządzonego, nie dostrzegającego dzieci i ich spraw świata. Ale wychowywać – znaczy obok „chronić” przede wszystkim „rozwijać”. Prace wychowawczą z dzieckiem ukierunkowywał więc na wydobywanie i wzmacnianie w dziecku tego, co w nim najlepsze. Nie skupiał się na brakach i deficytach, ale na ukazaniu dziecku możliwości samorozwoju i twórczego działania.

Podobnie jak wielu zwolenników progresywnego wychowania, Korczak był przeciwnikiem opresyjnego, sztywnego systemu XIX-wiecznej szkoły. W powieści „Dziecko salonu” (wyd. 1906) zapamiętałe atakował egoizm, snobizm i mieszczańskie przesady

KORCZAKOWSKIE CREDO TO WYCHOWANIE PRZEZ WOLNOŚĆ I ODPOWIEDZIALNOŚĆ, POZWALAJĄCE ODKRYĆ I PEŁNIEJ PRZEŻYĆ SENS SWOJEGO ŻYCIA.

wychowawcze rodziców i wychowawców. Wskazywał na potrzebę reformy wychowania i poszukiwania lepszych jego form. Zarazem z dużym sceptycyzmem podchodził do wszelkich „jedynie skutecznych praw” w wychowaniu. Zalecał raczej ostrożność i otwartość na różne podejścia.

SEDNO NOWEGO WYCHOWANIA

Myśl pedagogiczna Starego Doktora dojrzała przez dekady. Śledził nurty „nowego wychowania” w Europie i Stanach Zjednoczonych i inspirował się nimi (patrz ramka). Znał poglądy i metody wychowawcze wprowadzane przez m.in. Johanna Pestalozziego, Lwa Tołstoja, Celestyna Freineta, Friedricha Fröbela, Marię Grzegorzewską czy Marię Montessori („metoda Montessori”). Niektórych współczesnych sobie europejskich reformatorów pedagogii poznał osobiście, zapraszał ich do Polski. Jego podejście do wychowania ma jednak bardziej holistyczny charakter. Tworzą go następujące założenia:

- Dziecko jest **podmiotem, a nie przedmiotem wychowania**: jest „słońcem”, wokół którego powinno być zorganizowane.
- Wychowanie nie jest procesem „formowania przyszłego człowieka” według z góry

” **Przede wszystkim należy nauczyć dziecko patrzeć, rozumieć i kochać**, chcieć i móc działać a nie tylko wiele wiedzieć i umieć. Należy wychowywać ludzi, a nie uczonych.

przyjętego wzoru. Jest **relacją** – kontaktem z człowiekiem już istniejącym, równym dorosłym wartością swego człowieczeństwa, swoją „umową” między dwiema osobami.

- Dziecko odgrywa olbrzymią rolę w swoim rozwoju, i jest za niego odpowiedzialne. Stąd najbardziej istotne jest **dążenie do samorozwoju**, stwarzanie dziecku przestrzeni do rozwijania jego talentów i umiejętności. Metody wychowawcze powinny respektować potrzeby i dążenia dziecka, a zarazem skłaniać je do odpowiedzialności i do pracy nad sobą.

- Wychowywanie wymaga **indywidualnego podejścia do dziecka**, bo wszystkie dzieci – tak jak dorośli – różnią się od siebie. Dlatego, zamiast jednego wzorca edukacji trzeba stosować metody odpowiednie dla osobowości danego dziecka.

- **Relacja** jest istotą procesu wychowania. Powinien on być oparty o partnerskie relacje pomiędzy wychowawcą a wychowankiem. Obie strony na siebie wpływają, uczą się siebie nawzajem.

- Szukanie właściwej metody wychowawczej to szukanie **języka i dróg porozumienia z dzieckiem**. Także przez pozwolenie na przeżywanie pełnego spektrum emocji.

- Bardzo ważne jest budowanie „języka porozumienia” – **komunikacji bez przemocy**, która dostrzega racje i emocje drugiej strony, unika zaś konfrontacji, przekrzykiwania się, obrażania, walki o to kto ma rację.

- Wolność dziecka, jego odmienność i indywidualna wrażliwość są ważne. Edukacja nie może niszczyć w młodym człowieku fantazji czy przyćmiewać jego pasji poprzez nadmiar obowiązków dydaktycznych.

- Zabawa, radość, gra są ważnymi elementami wychowania. Korczak sam chętnie sięgał do tych metod, często rozbawiając i rozśmieszając swoich wychowanków.

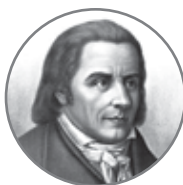
- Wychowawca w praktyce edukacyjnej powinien próbować różnych podejść, poszukiwać własnych dróg, podchodzić elastycznie, odrzucać „wychowawcze dogmaty” i potoczne opinie.

- Ważnym elementem wychowania jest rozwijanie u wychowanków wrażliwości, pasji, uzdolnień. Korczak zachęcał do wychowania przez kulturę, twórczość, sztukę, poprzez wyrażanie siebie.

- W procesie socjalizacji istotne znaczenie ma system zachęt i trzy zasady pedagogiczne:

ELLEN KEY

JOHANN PESTALOZZI

MARIA MONTESSORI

JOHN DEWEY

RUCH „NOWEGO WYCHOWANIA” KORCZAK WŚRÓD REFORMATORÓW PEDAGOGIKI

„Nowe wychowanie” było w XIX i na początku XX w. reakcją na formalizm i bezdusność tradycyjnej szkoły, kult autorytetu i hierarchii. Ruch ten odrzucał formalizm edukacji i dążył do zmiany organizacji, stylu i metodyki wychowania przedszkolnego i szkoły. Opowiadał się za podmiotowym traktowaniem dziecka w nauczaniu i wychowaniu. Postulował, by treści i sposoby motywacji do uczenia się były dostosowane do możliwości i cech psychofizycznych dziecka.

Wśród znaczących postaci „nowego wychowania” byli europejscy i amerykańscy pedagodzy, m.in. Ellen Key (idea wieku XX jako „wieku szczęśliwego dziecka”, „szkoła marzeń”), Georg Kerschensteiner („szkoła pracy”, wartość kultury), Maria Montessori (wolność dziecka, indywidualizm, podmiotowość uczniów, samodzielność), Édouard Claparède (wychowanie naturalne, rola zabawy), John Dewey (uczenie przez działanie, idea piękna ludzkiej pracy), Celestyn Freinet (nauka oparta na własnych doświadczeniach dziecka) czy Ovide Decroly (szkoła rozwijająca osobowość). Nurt „nowego wychowania” stworzył różne metody nauczania – całościowego, globalnego, łącznego, ekspresywnego. Jego twórcy wykorzystywali zdobycze ówczesnej psychologii i pedagogiki eksperymentalnej oraz innych nauk społecznych.

Korczak odwoływał się również do osiągnięć m.in. Lwa Tołstoja (wolność jako podstawa wychowania, „Swobodne Wychowanie”), Johanna Pestalozziego (idea wychowania opartego na miłości i zrozumieniu dziecka) czy Friedricha Fröbla (idea „kindergarten”).

” To jeden z najzłośliwszych błędów sądzić,
 że pedagogika jest nauką o dziecku,
 a nie - o człowieku.

współgospodarzenie, współzarządzanie, wykorzystanie w wychowaniu opinii wspólnoty.

- **Wielokulturowość** sprzyja lepszemu wychowaniu i rozwijaniu osobowości. Dlatego ważny jest szacunek dla różnorodności oraz rozwijanie tolerancji wobec różnych odrębności i tradycji.

REFORMATOR WYCHOWANIA NA SKALĘ EUROPEJSKĄ

Tworząc swą pedagogię, Korczak postrzegł dziecko jako istotę, która może osiągnąć szczęście, spełnić się w swoim człowieczeństwie. To właśnie uważał za najgłębszy sens życia. Wychowanie ma pomóc dziecku ten cel osiągnąć.

Filozofia **wychowania przez wolność**, odpowiedzialność i samorozwój stawia Janusza Korczaka w gronie najwybitniejszych innowatorów pedagogiki na miarę nie tylko polską, ale europejską. Stworzył własne, unikatowe podejście. Nie skupił się na metodyce wychowania (jak np. Maria Montessori), nie ograniczał się też do jednego nurtu myślenia (np. behawioryzmu), odrzucał dogmatykę i wąskie traktowanie dziecka i jego edukacji. Skupił się na istocie wychowywania i na drogowskazach dla wychowawców. Wskazał cele dobrego wychowania, zostawiając pedagogom swobodę wyboru metod.

Źródła filozofii pedagogicznej Korczaka tkwią głęboko w myśli i dorobku europejskie-

go humanizmu i z nich czerpią. Znajdziemy w niej echa sokratejskiej metody dialogu, nawiązania do ateńskiego ideału „człowieka – obywatela”, ducha renesansowych akademii i gimnazjów, żydowski szacunek dla słowa, reformizm oświecenia, idee pozytywistycznego zaangażowania i wychowania oraz inspiracje z innych kultur. Korczak nie zamykał się na żadne inspiracje, czerpał z wielu nurtów i tradycji.

Tak pisał o swoich poszukiwaniach najlepszej drogi wychowania: „Droga, którą wybrałem dążąc do celu, nie jest ani najkrótsza, ani najdogodniejsza, jest jednak najlepsza dla mnie, – bo moja, – bo własna. Znalazłem ją nie bez mozołu, nie bez bólu – i wówczas dopiero, gdy zrozumiałem, że wszystkie przeczytane książki, obce doświadczenia i cudze zdania – kłamały”.

Poszukiwania doprowadziły go jednak do koncepcji odważnych, nowatorskich i skutecznych. Dzięki nim wyprzedził swoją epokę, i sformułował prawdy wychowawcze ponadczasowe i uniwersalne.

TWORZĄC SWOJĄ FILOZOFIĘ
 WYCHOWANIA, KORCZAK CZERPAŁ
 Z WIELOWIEKOWEGO DOROBKU
 FILOZOFÓW I WYCHOWAWCÓW.

KIM JEST „SPOLEGLIWY OPIEKUN”?

ROLA WYCHOWAWCY WEDŁUG KORCZAKA

Stary Doktor zachęcał do partnerskich i twórczych relacji między wychowawcą a wychowankami. Jakość łączącej ich więzi uważał za kluczową w wychowaniu.

Roli i metodom działania wychowawców poświęcił Korczak wiele uwagi. Klucza do sukcesu wychowawczego upatrywał w partnerskiej relacji między wychowawcami a wychowanymi. Odrzucał w tej relacji przymus czy manipulację. Jego wizja wychowawcy to przyjaciel i przewodnik, który potrafi rozwijać osobowość dziecka. Sam starał się być takim właśnie pedagogiem, i wiele razy podkreślał jakie to trudne wyzwanie.

KIM JEST SPOLEGLIWY OPIEKUN – WYCHOWAWCA?

Korczak zauważał, że są różne typy wychowawców. Jedni – tylko na pokaz życzliwi, w istocie wrogowie i krzywdziciele dzieci. Są wychowawcy – nadzorcy, którzy uważają, że ich obowiązkiem jest tylko czuwać nad porządkiem. Bywają też wychowawcy „tyrani”, przesadnie czuli na przykład na różnych kwestiach. Przeciwstawiał im „wychowawcę społecznego”, któremu można ufać i na którym dziecko może polegać, troskliwego i godnego zaufania. Tak definiował jego cechy:

- **Wspierający, nie narzucający.** Korczak uważał, że wychowawca nie powinien zbliżać się do dziecka z zamiarem „ja z ciebie zrobię człowieka”, lecz z badawczym pytaniem „czym być możesz, człowiecze? Nie powinien niczego narzucać, ale wspierać rozwój wychowanka. „Mogę stworzyć tradycje prawdy, ładu, pracowitości, uczciwości, szczerości, ale nie

przerobię żadnego z dzieci na inne, niż jest. Mogę budzić to, co drzemie w duszy, nie mogę nic stworzyć” – przestrzegał tych wychowawców, którzy chcieliby tworzyć „nowe charaktery” lub łamać je.

- **Budujący porozumienie.** Za fundamentalną cechę wychowawcy Korczak uważał zdolność do budowania porozumienia z dzieckiem, wczucia się w jego sytuację i emocje w celu stworzenia partnerskiej relacji. To podejście, ale również zestaw technik, tworzących mosty do porozumienia i wzajemnego zaufania.

- **Świadomy samego siebie.** „Poznaj siebie, zanim zechcesz dzieci poznać. Zdać sobie sprawę z tego, do czego sam jesteś zdolny, zanim dzieciom pocznieś wykreślać zakres ich praw i obowiązków. Ze wszystkich sam jesteś dzieckiem, które musisz poznać, wychować i wykształcić przede wszystkim” – pisał do wychowawców. Wskazywał, że relacja wychowawcza jest dwustronna także w tym wymiarze. Wychowca i wychowanek uczą się nawzajem siebie oraz – od siebie.

- **Uważny, empatyczny obserwator.** By wszechstronnie poznać dziecko, opiekun powinien być dobrym diagnostą, wczuć się w świat jego uczuć i przeżyć. Tylko wtedy zrozumie jego problemy i rozpozna potrzeby. Korczak namawiał wychowawców, by patrzyli

” **Jeśli chcesz być dozorcą, możesz nie robić nic...**
Wychowawca, który nie chce mieć przykrych niespodzianek, nie chce ponosić odpowiedzialności za to, co się stać może – jest tyranem dzieci.

i widzieli, obserwowali i rozumieli najdrobniejsze nawet odruchy i reakcje dzieci, uczyli się odczytywać ich sens. W Domu Sierot prowadził systematyczną dokumentację lekarską i psychorozwojową wychowanków, obserwował procesy snów swoich dzieci, prowadził badania socjometryczne.

• **Twórczy i poszukujący własnej drogi.**

Wychowanie to twórczy proces, szukanie przez wychowawcę i podopiecznego własnych form i metod. Korczak zachęcał wychowawców do otwartości, testowania różnych spójnych z jego filozofią podejść, korzystania z dobrych doświadczeń innych, szukania własnej ścieżki.

• **Wymagający, ale życzliwy i cierpliwy.**

Autorytetu nie buduje surowość i dyscyplina, kary, zawstydzanie i poniżanie dzieci. Korczak zwalczał „wychowawczą tresurę”, którą widział w placówkach wychowawczych i szkole. Podkreślał, że dziecko ma pełne prawo do otwartego sprzeciwu wobec dorosłych, którzy wykazują przejawy destrukcyjnej i agresywnej dominacji nad nim. Zalecał, by wychowawcy byli wymagający, ale zarazem życzliwi, cierpliwi, tolerancyjni dla niewiedzy i niepowodzeń. To buduje zaufanie i tworzy przestrzeń do rozwoju dziecka.

• **Dobry organizator wspólnoty.** Za ważne u wychowawców uznawał umiejęt-

ności organizacyjne, niezbędne zwłaszcza w wychowaniu grupowym. Sam opanował je, prowadząc dużą placówkę wychowawczą. Podkreślał rolę wychowawcy w organizowaniu społeczności instytucji wychowawczej, uczeniu dzieci odpowiedzialności i samorządności, rozwijaniu zdolności do współzarządzania.

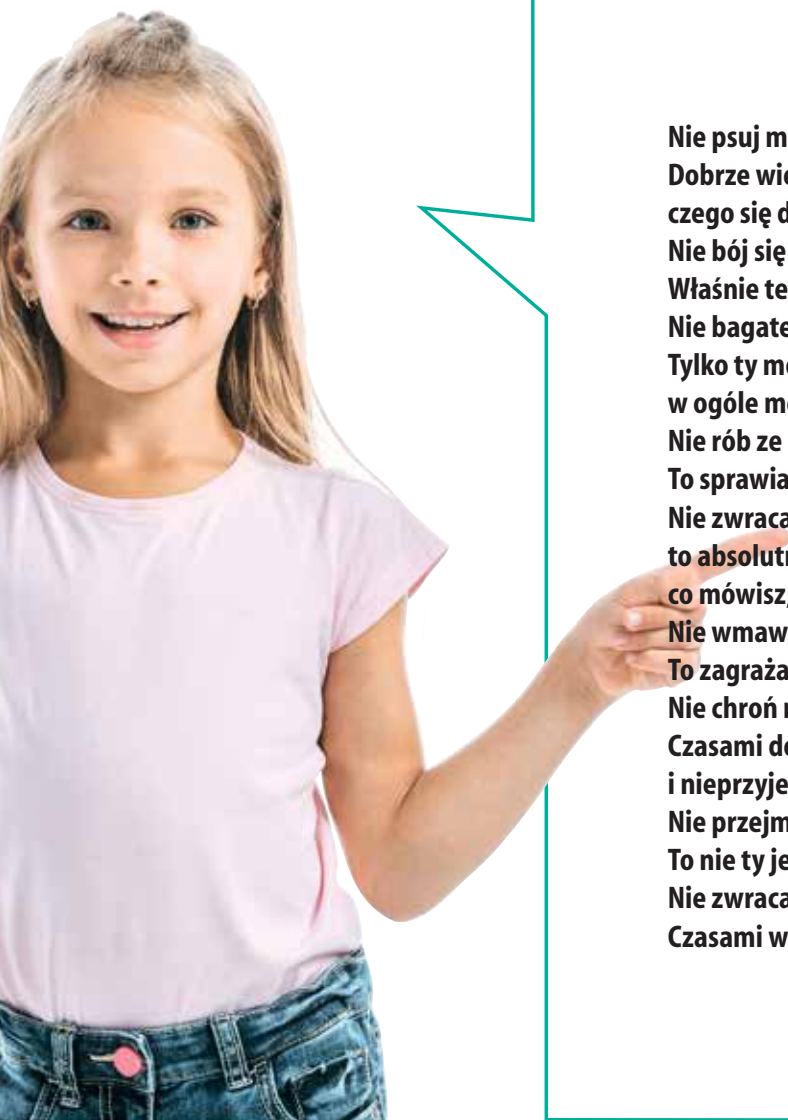
Podstawą relacji wychowawcy z dzieckiem są dla Korczaka miłość, szacunek i zaufanie do dziecka. Uważał, że jeśli ktoś kto nie ma w sobie takiego nastawienia, i sądzi że dziecko trzeba zmuszać siłą, by stało się przyzwoitym człowiekiem – nie powinien w ogóle być wychowawcą.

Zarazem podkreślał, że skutek działań wychowawcy zależy od zaangażowania dzieci. Stawiał wysoko poprzeczkę nie tylko wychowawcom, ale także wychowankom. Oczekiwał, by dzieci wczuwały się w sytuację wychowawcy, pomagały mu, współdziałały z nim, dążyły do rozwoju. Była to naturalna konsekwencja uczynienia z dziecka drugiej, równoprawnej strony procesu wychowania.

ROLA UCZWIWEGO WYCHOWAWCY

W biografii Korczaka jest jeden przejmujący moment, wskazujący jak poważnie traktował rolę wychowawcy. W ponurej rzeczywistości głodującego getta, gdy na ulicach codziennie umierali ludzie, Korczak i inni opiekunowie

APEL DZIECKA DO WYCHOWAWCY

Nie psuj mnie.

Dobrze wiem, że nie powinienem mieć tego wszystkiego, czego się domagam. To tylko próba sił z mojej strony.

Nie bój się stanowczości.

Właśnie tego potrzebuję – poczucia bezpieczeństwa.

Nie bagatelizuj moich złych nawyków.

Tylko ty możesz pomóc mi zwalczyć zło, póki jest to jeszcze w ogóle możliwe.

Nie rób ze mnie większego dziecka, niż jestem.

To sprawia, że przyjmuję postawę głupio dorosłą.

Nie zwracaj mi uwagi przy innych ludziach, jeśli nie jest to absolutnie konieczne. O wiele bardziej przejmuję się tym, co mówisz, jeśli rozmawiamy w cztery oczy.

Nie wmawiaj mi, że błędy, które popełniam, są grzechem.

To zagraża mojemu poczuciu wartości.

Nie chroń mnie przed konsekwencjami.

Czasami dobrze jest nauczyć się rzeczy bolesnych i nieprzyjemnych.

Nie przejmuj się za bardzo, gdy mówię, że cię nienawidzę.

To nie ty jesteś moim wrogiem, lecz twoja miażdżąca przewaga.

Nie zwracaj zbytnej uwagi na moje drobne dolegliwości.

Czasami wykorzystuję je, by przyciągnąć twoją uwagę.

Nie zrządz.

W przeciwnym razie muszę się przed tobą bronić i robię się głuchy.

Nie dawaj mi obietnic bez pokrycia.

Czuję się przeraźliwie tłamszony, kiedy nic z tego wszystkiego nie wychodzi.

Nie zapominaj, że jeszcze trudno mi jest precyzyjnie wyrazić myśli.

To dlatego nie zawsze się rozumiemy.

Nie sprawdzaj z uporem maniaka mojej uczciwości.

Zbyt łatwo strach zmusza mnie do kłamstwa.

Nie bądź niekonsekwentny.

To mnie ogłupia i wtedy tracę całą moją wiarę w ciebie.

Nie odtrącaj mnie, gdy dręczę cię pytaniami.

Może się wkrótce okazać, że zamiast prosić cię o wyjaśnienia, poszukam ich gdzie indziej.

Nie wmawiaj mi, że moje lęki są głupie.

One po prostu są.

Nie rób z siebie nieskazitelnego ideału.

Prawda na twój temat byłaby w przyszłości nie do zniesienia.

Nie wyobrażaj sobie, iż przepraszając mnie stracisz autorytet.

Za uczciwą grę umiem podziękować miłością, o jakiej nawet ci się nie śniło.

Nie zapominaj, że uwielbiam wszelkiego rodzaju eksperymenty.

To po prostu mój sposób na życie, więc przymknij na to oczy.

Nie bądź ślepy i przyznaj, że ja też rosnę.

Wiem, jak trudno dotrzymać mi kroku w tym galopie,

ale zrób co możesz, żeby nam się to udało.

Nie bój się miłości. Nigdy.”

” **Chcę, by zrozumiano**, że żadna książka, żaden lekarz nie zastąpią własnej czujnej myśli, własnego uważnego spostrzegania.

domu sierot dokonywali nadludzkich wysiłków, by uchronić swoich podopiecznych od głodu, zimna i przerażenia. Starali się stworzyć im w miarę normalne warunki życia, chroniąc przed rzeczywistością powolnej Zagłady.

18 lipca 1943 r., na kilka zaledwie tygodni przed śmiercią w obozie w Treblince, wychowankowie Korczaka wystawili publicznie sztukę Rabindranatha Tagore „Pocztą”, nad którą pracowali przez kilka tygodni. Jej bohaterem jest umierający chłopiec. Korczak przeczuwał przyszłość. Wybrał ten właśnie dramat, by przygotować dzieci do „spokojnego przyjęcia Anioła Śmierci”. Przez lata uczył swoich podopiecznych jak godnie żyć. Jako wychowawca starał się przygotować ich do najtrudniejszej z lekcji – umierania. To przykład korczakowskiego „wychowania przez prawdę”: przepojonego szacunkiem traktowania dziecka, którego nie wolno oszukiwać, i którego trzeba przygotować do wyzwań, jakie niesie życie.

POSTAWA, A NIE METODYKA

Rodzice, wychowawcy i nauczyciele znajdują w pismach Korczaka mnóstwo inspiracji i praktycznych wskazówek, wynikających z jego osobistych doświadczeń i przemyśleń.

Bądźcie elastyczni, uważni, doskonalcie się, rozwijajcie swój warsztat – zachęcał Stary Doktor wychowawców. On sam realizował się w praktyce wychowawczej, która dawała mu życiową satysfakcję i poczucie spełnienia. Świadomie podjął decyzję, by nie założyć rodziny i skupić się na wychowaniu podopiecznych. Zachęcał wychowawców do doskonalenia się w wyborze ścieżki zawodowej wychowawcy, widząc w niej spełnienie ideału człowieczeństwa.

„Dobry wychowawca, który nie wtlacza a wyzwala, nie ciągnie a wznosi, nie ugniata a kształtuje, nie dyktuje a uczy, nie żąda a zapytuje – przeżyje wraz z dziećmi wiele natchnionych chwil” – pisał. Uważał, że praca z drugim człowiekiem i towarzyszenie mu w drodze rozwoju jest wyjątkowym ludzkim doświadczeniem.

**WEDŁUG
KORCZAKA KLUCZOWA
DLA WYCHOWANIA
JEST PARTNERSKA RELACJA
MIĘDZY WYCHOWAWCĄ
A WYCHOWANKIEM.**

PRAKTYCZNE POMYSŁY WYCHOWAWCZE KORCZAKA

OD SAMORZĄDU DZIECIĘCEGO PO GAZETKI SZKOLNE

Korczak był przede wszystkim praktykiem wychowania.

Jego pomysły – małe i duże – świetnie sprawdziły się w działaniu.

Stworzył w swoich domach sierot samorządne, odpowiedzialne, dziecięce wspólnoty.

Stary Doktor był przede wszystkim wychowawcą, któremu zależało na poprawie losu swoich podopiecznych – tu i teraz. Miał zaledwie niewiele ponad 20 lat, gdy wyjechał po raz pierwszy jako wychowawca na kolonie letnie Towarzystwa Pomoc dla Sierot. Nieco ponad 30 – gdy został dyrektorem Domu Sierot. Opiekował się głównie najuboższymi dziećmi, często z trudnych, pozbawionych miłości rodzin. Chciał stworzyć dla nich „szkołę życia”.

Dlatego w placówkach, którymi kierował wprowadzał wiele praktycznych rozwiązań, które są odbiciem jego idei wychowawczych. Czyniły one z dzieci współgospodarzy i zapewniały im realny udział w podejmowaniu decyzji. Powoływał instytucje i tworzył rozwiązania sprzyjające samowychowaniu. Świadomie budował w ten sposób obywatelską, demokratyczną społeczność dzieci.

**KORCZAK DAŻYŁ,
BY PLACÓWKA
WYCHOWAWCZA
STAWAŁA SIĘ PRAWDZIWA
„SZKOŁĄ ŻYCIA”, KTÓRA
PRZYGOTOWUJE DZIECKO
DO FUNKCJONOWANIA
SPOŁECZNEGO.**

REGUŁY DZIECIĘCEJ WSPÓLNOTY

Przedszkole, szkoła, placówka wychowawcza to mała społeczność, która – jak każda – potrzebuje jasnych reguł. Korczak wychodził z założenia, że instytucja jest dla dziecka, a nie odwrotnie. Dążył więc, by podopieczni mieli wpływ na ich funkcjonowanie, czuli się w nich podmiotowo, brali udział w ustalaniu obowiązujących w nich reguł.

Regulamin Domu Sierot stanowił: „Dyrektor i Naczelną Wychowawczyni przed dziećmi odpowiadają za ścisłe przestrzeganie obowiązujących praw”. Ostateczną instancją, suwerenem w systemie wewnętrznego prawa są więc dzieci. Koncepcja „samorządnej społeczności” była kolejną, innowacyjną myślą w filozofii wychowania Starego Doktora. W korczakowskich domach wychowankowie współtworzyli lokalne instytucje takie jak sejm, sąd, notariat, kasę pożyczkową czy różne kluby i kółka zainteresowań. Dziecięcy samorząd współorganizował pracę domu i był jednym z mechanizmów wychowawczych, uczących współżycia i współpracy.

NOWATORSKIE IDEE W DZIAŁANIU

Na system społecznych instytucji domu składały się następujące rozwiązania:

” **Bądź sobą**, szukaj własnej drogi.
Poznaj siebie, zanim zechcesz poznać dzieci.

- **Sąd Dziecięcy.** Był „kamieniem węgielnym” samorządnej społeczności i strzegł ustanowionych w niej praw. Prawa domu były spisane i jasne, w duchu „kodeksu przebaczenia”. Dziecięcy Sąd rozstrzygał przypadki ich naruszenia. Stawali przed nim za złamanie obowiązujących reguł wychowankowie i wychowawcy, w tym kilkakrotnie sam Korczak. Sąd chronił wychowanków przed bezprawiem, samowolą czy niesprawiedliwym traktowaniem, dawał im również poczucie sprawiedliwości.

- Obok Sądu działały **Rada Samorządowa** (ustalała zasady normujące życie codzienne w placówce i określała sposoby zapobiegania różnym negatywnym zjawiskom), a także zbierający się raz w roku **Sejm Dziecięcy** (zatwierdzał m.in. decyzje Rady, ustalał ważne dla całej społeczności domu kwestie). Elementem „domowej demokracji” były także wspólne z dziećmi „posiedzenia” i wspólne „roztrąsania spraw”. Było to praktyczne stosowanie tego, co nazywamy dziś „demokracją deliberyatywną”. Korczak wierzył w praktyczny i edukacyjny sens takiego sposobu omawiania kluczowych dla lokalnej społeczności spraw.

- **System dyżurów.** Praktyczne funkcjonowanie domu sierot wydatnie wspierał

system dobrowolnych dyżurów i obowiązków, które dotyczyły m.in. utrzymania czystości, pracy w kuchni, jadalni, bibliotece, pomocy słabszym w nauce, opieki nad chorymi itp. Dyżury miały charakter dobrowolny, dzieci same je wybierały i starały się o nie. Praca na rzecz domu była wynagradzana – co było elementem „wychowania przez pracę”, budowania samorządności i szacunku do pracy. Dzięki

” **Wszystko, co osiągnięte tresurą, naciskiem, przemocą, jest nietrwałe, niepewne, zawodne.**

ki dyżurom dom funkcjonował na zasadzie prawie całkowitej samoobsługi, wyróżniający się dyżurni cieszyli się szacunkiem dziecięcej społeczności.

- **„Tablica ogłoszeń”.** Jasne i pisemne komunikowanie najważniejszych dla społeczności domu spraw było częścią kultury organizacyjnej domu. Na tablicy pojawiały się wszelkie zawiadomienia i ogłoszenia. Ułatwiała to obieg informacji i dyscyplinowało wychowawców i wychowanków, chroniło

także przed pochopnymi, nieprzemyślanymi decyzjami. Wzmacniało także oddziaływanie przyjętych postanowień.

- Redagowana przez wychowanków **gazetka Domu.** Korczak znał moc słowa, dostrzegał więc sens tworzenia publikacji, które uczą podopiecznych planowej pracy, obowiązkowości, odpowiedzialności za słowo, posługiwania się argumentami, pełniąc zarazem rolę „sumienia grupy”. Gazetka domu była redagowana przez dzieci i żyła sprawami domowej społeczności. Korczak stworzył też ogólnopolskie pismo dziecięce „Nasz Przegląd”, pierwszą chyba na świecie gazetę, której autorami i redaktorami były dzieci.

- Inne zasady i bodźce wychowawcze. Wśród pomysłów instytucjonalnych organizujących codzienne życie społeczności domu były też np. „listy wczesnego wstawania”

DZIECIĘCY
SAMORZĄD UCZYŁ
WYCHOWANKÓW
ODPOWIEDZIALNOŚCI
I REGUŁ ŻYCIA
SPOŁECZNEGO,
PRZYGOTOWYWAŁ ICH
DO DOROSŁYCH RÓL.

IDEE DLA PASJONATÓW EDUKACJI KSIĄŻKI JANUSZA KORCZAKA, PO KTÓRE WARTO SIĘGAĆ

Pomysły i przekonania Starego Doktora warto poznawać bezpośrednio z jego książek oraz wyborów jego myśli i prac. Ich lektura pozwala odsłonić sposób jego myślenia o dzieciach i istocie wychowania, a żywy, empatyczny i pełen pasji język inspiruje również dzisiaj.

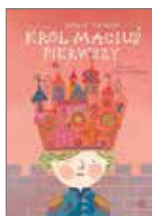
„JAK KOCHAĆ DZIECKO” (1919)

Praktyczny, wnikliwy poradnik dla rodziców, nauczycieli i pedagogów, pomagający zrozumieć potrzeby dzieci w każdym wieku (od noworodka do nastolatka) i ułożyć z nimi dobre relacje. Przykład korczakowskiej wszechstronności, oryginalności i odwagi w poruszaniu trudnych tematów.

„PRAWO DZIECKA DO SZACUNKU” (1928)

Korczakowskie credo dotyczące praw dziecka. Stary Doktor formułuje w tym eseju tezę, że dziecko jest istotą rozumną, która zasługuje na szacunek, zaufanie i życzliwość, i która powinna być traktowana jak osoba dorosła. Opisuje również szeroki katalog postulowanych praw dziecka.

„KRÓL MACIUSZ PIERWSZY” (1923)

Jeden z najbardziej znanych polskich utworów dla dzieci. Pokazuje, że różne życiowe wyzwania i przeciwności losu mogą dotyczyć zarówno dorosłych, jak i dzieci. Ponadczasowe przesłanie, że każdy człowiek ma przed sobą trudną drogę poszukiwania szczęśliwej życiowej drogi.

„PEDAGOGIKA ŻARTOBLIWA” (1939)

Wybór radiowych „gadaninek” Starego Doktora. Przedstawia różnice między światem dorosłych a dzieci, apeluje o poważne traktowanie dziecięcej wrażliwości, podpowiada jak praktycznie i bez tyranii rozwiązywać problemy wychowawcze, stawiając zarazem granice i oczekiwania.

„MOMENTY WYCHOWAWCZE” (1924)

Czerpiąc z własnego doświadczenia pracy z dziećmi, Korczak podpowiada młodym wychowawcom i nauczycielom jak obserwować dziecko, rozumieć je i rozmawiać z nim. To praktyczne i inspirujące podejście do wzorca metodycznego „uczenia się dziecka” i „uczenia się od dziecka”.

„PAMIĘTNIK” (1958)

Powstał w warszawskim getcie od maja do sierpnia 1942 r. Korczak dokonuje w nim przeglądu swojego życia, wraca do czasu dzieciństwa i młodości. Przedstawia również realia życia z wychowanekami w getcie. Najbardziej osobista i odsłaniająca dylematy i dramaty własnego życia książka Korczaka.

na które dzieci wpisywały się same w wypadku wstania z łóżka przy pierwszym porannym dzwonku, listy podziękowań i przeprosin, skrzynka na listy (do której dzieci wrzucały listy z pytaniami, prośbami, skargami), „szafa znalezionych rzeczy”, „plebiscyty życzliwości i niechęci”, „zakłady” dotyczące przewycięzania różnych wad i nałogów oraz służące opanowywaniu woli – i inne. W domu obowiązywała także zasada, że starsze dzieci powinny opiekować się młodszymi. Każde z tych rozwiązań realizowało w praktyce zasady samorządności i samowychowania.

WYCHOWAWCZA ROLA WSPÓLNOTY

Samorządna społeczność korczakowskich domów sierot działała pod subtelną, niezauważalną niemal kontrolą dorosłych. Zaangażowanie wychowanków w tworzenie praw domu i zarządzanie nim ułatwiało działanie domu, organizowanie w nim codziennego życia i zajęć. Ale nie to było celem Korczaka. Uważał on dziecięcy samorząd za praktyczną szkołę odpowiedzialności i życia w zbiorowości. Zapewnił więc wychowankom poczucie wpływu, udziału, zaangażowania. Dzięki temu mogli

uczyć się dorosłego życia, schematów i struktur, które w nim funkcjonują. Rozwijali swoje kompetencje społeczne i obywatelskie.

Korczak dostrzegał wychowawczą rolę wspólnoty i w praktyczny sposób z niej korzystał. Rygor, przymus i umoralnianie zostały zastąpione w jego placówkach przez mechanizm wspólnej odpowiedzialności. Tak działał w praktyce ideał samodoskonalenia się. Przeplatają i uzupełniają się w tym wyjątkowym modelu prawa i odpowiedzialność dzieci, szacunek i stawianie wychowankom ambitnych celów, samorozwój i wychowanie w społeczności – pełne spektrum wychowawczych metod.

WEDŁUG KORCZAKA RYGOR,
PRZYMUS I UMORALNIANIE
NIE DZIAŁAJĄ. DZIAŁA
MECHANIZM SZACUNKU
I WSPÓŁODPOWIEDZIALNOŚCI.

Znaczną część życia spędził Janusz Korczak pracując w żydowskim Domu Sierot przy ul. Krochmalnej 92 w Warszawie. To w nim przez prawie trzy dekady opiekował się dziećmi, uczył je i wdrażał swoje innowacyjne pomysły wychowawcze. Budynek został oddany do użytku w 1912 r. Na parterze mieściła się duża sala rekreacyjna, pełniąca również funkcję jadalni. Obok – klasy i kancelaria. Na piętrach znajdowały się sypialnie wychowanków. Początkowo w Domu Sierot przebywało 85 wychowanków, chłopców i dziewcząt. Sierociniec został przeniesiony do getta w 1940 r.

CO ZMIENIŁBY DZIŚ KORCZAK W SZKOLE?

IDEE KORCZAKOWSKIE W CZASACH ZDALNEGO NAUCZANIA

Zabiegani rodzice, przeładowana programem szkoła, komplikujący się świat, w którym potrzeba nowych umiejętności. Do tego skutki pandemii COVID-19 i doświadczenia zdalnego nauczania. Czy idee Korczaka mogą pomóc w zmianie szkoły na lepszą?

” **Miłości i szacunku** nie osiągniemy
przemocą i nakazem.

Każda epoka ma swoje problemy. Korczak starał się sprostać potrzebom swojego czasu, gdy wiedza o nowoczesnym wychowaniu i nauka o rozwoju dziecka dopiero się rodziła, a zakres usług edukacyjnych i społecznych był niski. Dziś świat jest inny, ale pojawiły się też inne wyzwania.

Doświadczenie pandemii i zdalnej edukacji zmieniło szkołę, nauczycieli, rodziców i dzieci. Pokazało zagrożenia obecnego systemu nauczania, ale również nowe możliwości. To być może jeden z najbardziej przełomowych momentów dla szkoły w ostatnich dekadach. Czy po pandemii wróci szkolna rutyna, czy też doświadczenia zdalnej edukacji będą impulsem do tworzenia środowiska, które lepiej sprzyja uczeniu i wychowaniu?

BRAK CZASU RODZICÓW, POSPIESZNA SZKOŁA

Zmian jest znacznie więcej. Z jednej strony zmieniają się relacje rodzice – dzieci oraz charakter wychowania w domu. Rozpad rodzin, brak czasu na relacje i rozmowy, powierzchowność więzi tworzą zagrożenia w najwcześniejszych latach dziecka, kluczowych – jak dziś wiemy – dla jego rozwoju. Prowadzą do braku zrozumienia dziecka, niedostrzegania jego przeżyć i nieliczenia się z nimi. Odpowiedzialność rodziców za wychowanie bywa

przerzucana na szkołę („outsourcing wychowania”).

Z drugiej strony, nie docenia się szkoły i nauczycieli, a rzeczywistość szkoły to przeładowane programy, nauczanie pamięciowe, brak edukacji praktycznej i chaos ciągłych zmian. Szkoła nie zapewnia pedagogom poczucia sensu i godziwego wynagrodzenia. Zapewnia wąską przestrzeń do realizacji swoich pomysłów i nie sprzyja rozwijaniu talentów uczniów, ciągle oceniając ich według jednego wzorca. W systemie wychowania nadal jest wiele autorytaryzmu i dogmatyzmu. Jest także rywalizacja i dopingowanie dzieci do wyścigu. Prowadzi to do edukacyjnego rozwarstwienia i nierówności.

DZIECI SKAZANE GŁÓWNIEM NA SIEBIE

Na to nakładają się również szersze trendy. Cyfryzacja i wirtualizacja zmieniają sposób korzystania z informacji i charakter relacji międzyludzkich. Wprowadzają również swobodny dostęp do każdego rodzaju treści, nie zawsze sprawdzonych i wartościowych. Z rozwojem technologii wiążą się szanse i zagrożenia, np. uzależnienia cyfrowe, czy podatność na fałszywe informacje.

Dzieci zostały w dużej mierze pozostawione same sobie. Uciekają zatem w wirtualny świat, wpadają w uzależnienia lub depresję.

Statystyki chorób psychicznych, uzależnień, depresji i samobójstw wśród dzieci są zatrważające, a według ekspertów problemy będą w przyszłości narastać.

Uczniowie są zmęczeni szkołą. Badania z 2021 r. pokazały, że młodzież wraca do szkoły pełna obaw i negatywnych emocji (ponad 70 proc. powrót stresował, dla 50 proc. były to wyłącznie złe emocje). Wypaleni i zmęczeni są także pedagodzy. Co czwarty uczeń i co drugi nauczyciel deklaruje potrzebę skorzystania ze wsparcia psychologicznego.

SZCZĘŚLIWY CZŁOWIEK W SZALONYM ŚWIECIE

Jak w tak trudnych warunkach kształcić szczęśliwych ludzi? Jak zapewnić dzieciom edukację na miarę XXI, a nie XIX wieku, przy-

gotować je do życia w świecie przyszłości? To dziś najważniejsze zadanie i największe wyzwanie edukacji.

Korczak radziłby zapewne, by zacząć od ucznia i koncentracji na jego drodze do szczęścia. W jego filozofii to jest najważniejsze. Eksperci zajmujący się rozwojem człowieka i edukacją znają dziś dość precyzyjne odpowiedzi na pytanie, jakie umiejętności są najważniejsze w życiu i które z nich powinna kształcić szkoła przyszłości. Nie ma powrotu do szkoły XIX czy XX wieku, bo tego świata już nie ma.

SZKOŁA, KTÓRA ROZWIJA UMIEJĘTNOŚCI

Korczak podpowiadałby więc szkołę przyszłości bez zbędnej biurokracji i formalizacji. Taką, w której kluczowy nie jest papier, dzien-

LISTA SPRAWDZAJĄCA - JAK DOBRZE WYCHOWYWAĆ?

- **Jak uczyć, żeby nie zabijać w dziecku naturalnej ciekawości świata, a wspierać jego uzdolnienia i twórcze pasje?**
- **Jak organizować życie społeczności dziecięcej w placówkach, by tworzyć demokratyczną, samorządową wspólnotę zamiast autorytarnego systemu wychowawczego?**
- **Po jakie metody sięgać, by tworzyć system nauczania i wychowania oparty na szacunku dla dziecka i partnerskiej z nim współpracy?**
- **Jak organizować opiekę nad dziećmi z rodzin dysfunkcyjnych, dziećmi pozbawionymi domu i rodzicielskiej miłości, aby nie skazywać ich na społeczne wykluczenie?**
- **Jak wychowywać młode pokolenie w szacunku dla człowieka bez względu na jego pochodzenie etniczne, wyznanie, wiek, przynależność społeczną?**
- **Jak uczyć tolerancji dla kulturowej różnorodności i solidarności?**

niki, statystyki i sprawozdania, ale dziecko: jego potrzeby, uczucia, pasje i zainteresowania. Wolałby, by proces wychowania i edukacji skupiał się wokół rozwijania indywidualnych zdolności i talentów dziecka oraz potrzebnych mu w życiu umiejętności społecznych.

Z pewnością wskazywałyby również na olbrzymią rolę nauczyciela i wychowawcy. To oni mogą uczynić ucznia ważnym, więc sami również powinni czuć się ważni. Reforma edukacji powinna obejmować strategicznie zmiany w kształceniu i weryfikacji predyspozycji pedagogów do zawodu, i zwiększać ich prestiż. A także zmienić sposób wynagradzania nauczycieli i zapewnić im m.in. nadzór i wsparcie psychologiczne.

PRAKTYCZNA EDUKACJA NOWYCH UMIEJĘTNOŚCI

Na pewno Stary Doktor poszukiwałby metod pomagających stworzyć spójny „łańcuch edukacji”. Nauczanie i wychowanie zostały dziś rozdzielone, rozerwane. Szkoła straciła spójność, a jej edukacyjny sens się rozmył. Jest przeładowana, ociążała, zmęczona. A przecież nie może być anachroniczna czy nieskuteczna. Powinna przygotowywać młodzież do życia we współczesności i przyszłości. Korczak namawiałby do refleksji, jak to zrobić.

Wkuwanie i przeładowane programy można przecież odchudzić i uelastycznić. Zamiast uczyć pamięciowo – pokazywać, jak i gdzie szukać potrzebnych informacji i weryfikować

ich wiarygodność. Nudne i teoretyczne zajęcia można zastąpić bardziej praktyczną edukacją. Wprowadzić zajęcia, które uczą pracy w zespole, współpracy, rozwiązywania problemów, niezależnego myślenia, kreatywności.

Widząc obciążenie szkoły, Korczak byłby zapewne za „szkołą bez tornistrów i plagi korepetycji”. Za tym, by rozwijała pasje sportowe, artystyczne czy naukowe, a dzieci – miały czas na zabawę i dzieciństwo. I za tym, by nie było ciągłego oceniania, recenzowania, punktowania oraz równania uczniów do jednej miary.

EDUKACJA JAK SPOLEGLIWY OPIEKUN

Możemy przypuszczać, że patrząc na dzisiejszy system edukacji Stary Doktor doradzałby skupienie na uczeniu dzieci szacunku dla innych, akceptacji i empatii. Bo przecież podkreślał, że te wartości tworzą ludzi dobrych, mądrych, szczęśliwych i mających poczucie sprawczości. Oraz na uczeniu szkolnych wychowanków prawdziwego życia i rozwiązywania problemów, przed którymi staną. Poznawania i odczuwania świata:

**GDYBY KORCZAK
ŻYŁ W DZISIEJSZYCH CZASACH,
BYŁBY ORĘDOWNIKIEM
GŁĘBOKICH ZMIAN
W METODACH KSZTAŁCENIA
I INSTYTUCJI SZKOŁY.**

” Nie takie ważne, żeby człowiek dużo wiedział, ale żeby dobrze wiedział, nie żeby umiał na pamięć, a żeby rozumiał, nie żeby go wszystko troszkę obchodziło, a żeby go coś naprawdę zajmowało.

zachwytu nim i krytycyzmu, rozumienia i kwestionowania, radości i smutku. Bycia „pełnym człowiekiem”.

Pomogłaby w tym edukacja w zakresie wartości – a tych nie uczy się w teorii, ale w praktyce wspólnoty, codziennego przebywania z ludźmi. Wielu nauczycieli opisuje wymarzoną szkołę przyszłości właśnie jako szkołę wspierających się wspólnot. Taką, jaką stworzył w swoim Domu Sierot Korczak. Drużynę, która uczy rozwiązywania konfliktów i trudnych sytuacji, daje emocjonalne wsparcie, akceptację i bezpieczeństwo.

Mówiłby więc Korczak **o szkole jako „spolegliwym opiekunie”**. Który umie widzieć świat oczami ucznia i identyfikuje się z nim, a także potrafi nauczyć wychowanka rozpoznawania samego siebie. Tworzy mu warunki i przestrzeń do pogłębiania wiedzy i rozwoju,

{ W KORCZAKOWSKICH IDEACH PEDAGOGICZNYCH ZNAJDEMY ODPOWIEDŹ NA WSZYSTKIE BOLĄCZKI OBECNEJ EDUKACJI. }

potrafi zaciekawić, zainspirować. I który wie, jak uczyć nowych umiejętności, niezależnego, krytycznego myślenia i jasnego komunikowania się.

BUSOLA, KTÓRA WSKAZUJE PRZYSZŁOŚĆ

Taka właśnie mogłaby być korczakowska odpowiedź na wyzwania dzisiejszej edukacji. Szkoła, która nie uczy „przedmiotów”, a umiejętności potrzebnych jutro. Rozwija samoświadomość, niezależność, wewnętrzne poczucie kontroli, samoakceptację. Miejsce wychowania do życia, a nie tylko przekazywania wiedzy.

Reformatorzy współczesnej edukacji będą z pewnością sięgać do korczakowskich idei, bo szkoła nie przetrwa w starej formie i będzie się zmieniać. Ostatnie lata pokazały, że chaos i powrót do przeszłości zmniejszają szanse dzieci na lepsze wykształcenie. Pandemia COVID-19 pokazała z kolei olbrzymie nierówności w dostępie do zdalnej edukacji i nowoczesnych form nauczania. Trzeba poszukiwać metod lepszej edukacji. Busolą, która wskazuje kierunek zmian mogą być doświadczenia „Korczakowskich Szkół Marzeń”.

FILARY „KORCZAKOWSKICH SZKÓŁ MARZEŃ”

NAWET NIEWIELKIE KOREKTY DAJĄ DUŻE EFEKTY

Małe modyfikacje sposobu nauczania mogą sprawić, że przedszkole czy szkoła staną się znacznie bardziej przyjaznym i sprzyjającym dobremu wychowaniu miejscem. „Korczakowskie Szkoły Marzeń” dostarczają wielu tego przykładów.

„Całe wychowanie współczesne pragnie, by dziecko było wygodne, konsekwentnie krok za krokiem dąży, by uspić, stłumić, zniszczyć wszystko, co jest wolą i wolnością dziecka, hartem jego ducha, siłą jego dążeń i zamierzeń. Grzeczne, posłuszne, dobre, wygodne, a bez myśli o tym, że będzie bezwolne wewnątrz i niedołążne życiowo.

Idee „nowego wychowania” i progresywności pedagogicznego są wprowadzane w życie w wielu miejscach na świecie. W Polsce działają setki szkół niepublicznych i publicznych, które wprowadziły różne elementy progresywnych metod nauczania. Część z nich szeroko korzysta z postulatów pedagogii Korczaka. Po doświadczeniu pandemii COVID-19 i zdalnej nauki warto potraktować je jako inspirację do prowadzenia zajęć w inny sposób.

SZKOŁA INACZEJ ZORGANIZOWANA

Teoretyczny i praktyczny model „Korczakowskiej Szkoły Marzeń” stworzyli również eksperci i praktycy Uczelni Korczaka, jednej z najstarszych wyższych uczelni niepublicznych w Polsce, kształcącej specjalistów w zakresie pedagogiki, pracy socjalnej i polityki społecznej. Model ten czerpie z jednej strony z korczakowskiego podejścia do wychowania (podstawa ideowa), z drugiej zaś – z ugruntowanych już doświadczeń i praktyki w prowadzeniu szkół podstawowych (praktyka i doświadczenia).

Prowadzone według korczakowskiego modelu szkoły Uczelni Korczaka działają od 7 lat w Warszawie, od 6 lat w Olsztynie i 2 w Katowicach. W szkołach tych pracuje ponad 50 pedagogów i wychowawców, uczy się w

nich ponad 300 uczniów. Model funkcjonowania tych placówek czerpie z idei Korczaka. Jego podstawą są założenia przedstawione szczegółowo w poprzednich rozdziałach, dotyczące szacunku do dziecka, jego udziału w wychowaniu, samoedukacji, roli wychowawcy. W praktyce zaś uczący w nich pedagodzy wprowadzają w życie rozwiązania różnych szkół progresywnych (patrz rysunek „Sześć filarów Korczakowskiej Szkoły Marzeń”), które te założenia realizują.

Oto główne zasady, które zostały wypracowane w „Korczakowskich Szkołach Marzeń” oraz ich pomysły instytucjonalne.

1. OTWARTA PRZESTRZEŃ EDUKACYJNA

„Korczakowskie Szkoły Marzeń” (KSM) to **otwarta przestrzeń edukacyjna**. Co to oznacza w praktyce? Dzieci współdecydują o sposobie działania szkoły i organizacji zajęć. Ich pomysły na organizację szkoły są traktowane poważnie i brane pod uwagę.

Grupy są kameralne (do 15 osób), wiele zajęć odbywa się na „dywanie” lub „podwórku”, a nie wyłącznie w szkolnej ławce, a dzwonek może być sygnałem na bajeczną wyprawę. Uczniowie mają swobodę w wybieraniu aktywności. Plan zajęć jest elastyczny, wykracza poza system klasowo – lekcyjny. Część zajęć

jest organizowana na zewnątrz szkoły, w terenie, w placówkach kulturalnych itp.

Formy zajęć są bardzo różne, obejmują m.in. warsztaty, ćwiczenia, pracę zespołową, aktywności badawcze. Program integruje wiedzę z różnych przedmiotów i jest skupiony na indywidualnym podejściu do ucznia bardziej niż na grupowym przekazie treści w formie wykładu. Szkoły stawiają na aktywność i samodzielność ucznia – zgodnie z zasadą „sam szukam rozwiązania, wykorzystując

**OTWARTA PRZESTRZEŃ
EDUKACYJNA TO PRZESTRZEŃ,
KTÓRA TWORZY NAJLEPSZE
WARUNKI DO ROZWIJANIA
POTENCJAŁU DZIECKA
JAKO CZŁOWIEKA**

dostępne zasoby”. W ocenie postępów ucznia obowiązuje model oceniania kształtującego, wskazującego co dziecko wie i potrafi, a nad czym musi jeszcze popracować.

2. UCZNIOWSKA SAMORZĄDNOŚĆ

W Szkołach Marzeń **aktywnie działa samorząd**. Obowiązujące w nich zasady są ustalane z uczniami. Każda szkoła ma własny samorząd uczniowski, a ich przedstawiciele wchodzi w skład międzyszkolnego Małego Parlamentu, zajmującego się bieżącymi sprawami dzieci oraz projektami opierającymi się na współpracy.

Do projektów realizowanych w ramach uczniowskiego samorządu należą np. program „caring is sharing” (wymiana podręczników między uczniami), korepetycje – pomoc w nauce w konwencji „dzieci – dzieciom”, aukcje, projekty świąteczne, współpraca z dziećmi z domu dziecka im. J. Korczaka w Warszawie czy wspólne projekty między placówkami na różnych polach „Korczakowskich Marzeń”.

” Im mizerniejszy poziom duchowy, bezbarwniejsze moralne oblicze, większa troska o własny spokój i wygodę, tym więcej zakazów i nakazów, dyktowanych pozorną troską o dobro dziecka.

SZKOŁA TRADYCYJNA A SZKOŁA PROGRESYWNA, RÓŻNE PODEJŚCIA INSTYTUCJONALNE I PRAKTYCZNE DO NAUCZANIA

	SZKOŁA TRADYCYJNA	SZKOŁA W MODELU KORCZAKOWSKIM
Główne punkty ciężkości w procesie edukacji	Instytucja szkoły, nauczyciele, jednostronne przekazywanie wiedzy uczniom.	Dziecko i jego potrzeby rozwojowe: koncentracja na uczniu, samoedukacja i autoregulacja.
Formy nauczania i poznawania treści edukacyjnych	Nacisk na nauczanie pamięciowe i jednokierunkowe przekazywanie wiedzy, głównie przekaz werbalny. Nauczanie masowe, klasowe, nacisk na współzawodnictwo.	Nauczanie = uczenie się. Nauka oparta na poznaniu, działaniu i pamięci, twórczej ekspresji. Nauczanie w klasach, grupowe, indywidualne, również zdalne. Nacisk na wspólnotę i współpracę.
Treści i struktura nauczania	Narzucone treści z podziałem na przedmioty. Uczeń nie uczestniczy w tworzeniu programu nauczania.	Program i treści narzucone oraz wynikające z zainteresowań. Struktura programów nauczania zależna od wieku, elastyczność.
Rola nauczyciela i ucznia	Autorytet, naucza i kieruje, jest „dystrybutorem wiedzy”. Uczeń – oczekiwana postawa pasywne i bierne podążanie.	Nauczyciel jako przewodnik w edukacji. Autorytet, ale i wspomagający – facylitator, „spolegliwy wychowawca”.
Sposoby motywowania uczniów	Nacisk na motywację zewnętrzną. Hierarchia, oczekiwanie posłuszeństwa, nagrody i kary. Brak zaufania, konflikty, strach.	Brak zewnętrznych ocen, nagród i kar, nacisk na motywację wewnętrzną.

3. KRĘGI ZAUFANIA I RELACJI

Szkoły **budują więzi i relacje między uczniami i pedagogami** poprzez „kręgi” – bezpieczną przestrzeń wyrażania siebie. Uczniowie uczą się w dialogu m.in. słuchania, nazywania uczuć, formułowania myśli. Podczas porannych „kręgów” dzielą się pomysłami, planują zadania na dzień i tydzień. Pojawiające się problemy są rozwiązywane w duchu „porozumienia bez przemocy”, w dialogu i mediacji.

Więzi i zdrowe relacje są budowane także na innych poziomach, pomiędzy grupami oraz pomiędzy szkołą a rodzicami. Rozwijają je takie projekty jak rodzinne pikniki szkolne, spotkania międzypokoleniowe, program „Poczytam Ci Mamo, poczytam Ci Tato” (wspólne czytanie lektur szkolnych przez rodziców i dzieci), współpraca międzyszkolna uczniów (w zakresie edukacji, wakacji, wycieczek szkolnych, zielonych szkół, zawodów, turniejów, samorządów i drużyn sportowych) czy relacje międzynarodowe. Dzięki tym ostatnim dzieci poznają kulturę, obyczaje i tradycje innych krajów, realizują wspólne projekty, uczą się języków, tolerancji i otwartości na świat.

4. NASTAWIENIE NA WSPÓŁPRACĘ

W „Korczakowskich Szkołach Marzeń” dzieci **uczą się praktycznie współpracy**. Są zachęcane m.in. do codziennej pomocy mniej

samodzielnym i młodszym uczniom. Uczniowie działają w wielu grupach rówieśniczych i kołach zainteresowań. Wspólne działanie w samorządzie, praca nad zadaniami i pasje pogłębiają współpracę oraz zwiększają umiejętności komunikacyjne i społeczne.

Elementem współpracy jest praca na rzecz członków społeczności uczniowskiej i innych ludzi. KSM kładą duży nacisk kładzie na wspieranie, współdziałanie, współodpowiedzialność za losy jednostki i grupy, wspólne dbanie o interesy grup uczniów. Tak działają szkolne grupy hobbystyczne, towarzyskie, przedmiotowe czy sportowe oraz grupy współpracy zagranicznej.

5. PRACA PROJEKTOWA I EKSPERYMENTY

Zadania edukacyjne w Szkole Marzeń uczniowie rozwiązują samodzielnie, przy wsparciu nauczyciela i na podstawie jego instrukcji. Często mają one charakter **projektów, grupowych i indywidualnych**. W odróżnieniu od zadań domowych, realizując projekty uczniowie sami zdobywają informacje o danym zagadnieniu, i opracowują je w różnej formie – pisemnej, plastycznej, konstrukcyjnej, komputerowej, graficznej itp., prezentując następnie ich wyniki innym uczniom.

Projekty mogą być realizowane przez dłuższy czas (nawet semestr), i pozwalają na integro-

wanie treści z różnych przedmiotów. Praca projektowa wzmacnia pewność siebie, odwagę i samodzielność dzieci, uczy rozwiązywania problemów i oceny sytuacji z różnych perspektyw. Jest również elementem edukacji przez uczenie się na błędach.

6. TROSKA O ŚRODOWISKO I ODPOWIEDZIALNOŚĆ SPOŁECZNA

Ważnym elementem „Korczakowskich Szkół Marzeń” jest **rozwijanie troski o środowisko i więzi z nim**. Dzieci uczą się o naturalnym środowisku w czasie zajęć w terenie, poznając otaczający je świat i zmiany zachodzące w różnych ekosystemach. Mają okazję uczestniczyć w aktywnościach badawczych, rozwijać umiejętność krytycznego myślenia, obserwacji i wnioskowania.

Uczą się również odpowiedzialnego społecznie i zdrowego trybu życia, np. tworząc eko-ogródki i obserwatoria pogodowe, sadząc wspólnie drzewa itp. Poznają nawyki zdrowego żywienia, uczestnicząc w warsztatach kulinarnych w których wykorzystuje się produkty ze szkolnych ogródków.

Tworzenie otwartej przestrzeni do uczenia się (fizycznej i instytucjonalnej), samorządność i samoedukacja, zaufanie i współpraca, praca projektowa i troska o środowisko to sześć filarów, na których opiera swoje praktyczne funkcjonowanie „Korczakowska Szkoła Marzeń”. Na tym fundamencie powstaje wiele konkretnych projektów, dotyczących np. zajęć sportowych i rywalizacji, opieki nad zwierzę-

tami, podróży i poznawania świata, nawiązywania relacji z różnymi instytucjami, opieki zdrowotnej czy poszukiwania inspiracji, np.:

Korczakowskie Drużyny Marzeń

- Szkolne zespoły ćwiczące różne dyscypliny sportowe
- Międzyszkolne turnieje i zawody, uczące zdrowej rywalizacji

Korczakowskie Zwierzaki Marzeń

- Zespoły tworzone przez miłośników zwierząt (do których należał też Korczak)
- Stała współpraca m.in. ze schroniskami dla zwierząt, rozwijanie wolontariatu (np. spacerów z psami), pomoc w znalezieniu psom i kotom nowego domu w ramach lekcji informatycznych itp.
- Terapia z udziałem zwierząt (dogoterapia, hipoterapia), w tym dla dzieci z niepełnosprawnościami uczęszczających do KSM

Korczakowska Turystyka Marzeń

- Pobudzanie ciekawości świata, program „podróży marzeń”: wycieczki szkolne wspierające idee „dzieci – dzieciom” (dzieci przewodnikami po miastach dla dzieci), międzynarodowa wymiana wakacyjna
- Korczakowskie Kolonie Marzeń (np. półkolonie w siodle, zielone szkoły (międzyszkolne wyjazdy integracyjne), wakacyjne wyjazdy rozwojowe dla uczniów
- Kółko podróżnicze, podcasty podróżnicze itp.

SZEŚĆ FILARÓW KORCZAKOWSKIEJ SZKOŁY MARZEŃ

Korczakowskie Media Marzeń

- Zespoły redaktorsko - dziennikarskie tworzące treści do szkolnych mediów, „od dzieci do dzieci”
- Tworzenie treści do internetu, radia, telewizji, współpraca z mediami, rozwój kanału Szkół Marzeń na YouTube, reaktywacja gazetki dla dzieci i inne

Korczakowskie Poradnie Marzeń

- Poradnie pedagogiczno – psychologiczne z wysokiej klasy specjalistami z zakresu psychologii, pedagogiki, logopedii czy terapii zajęciowej
- Wsparcie specjalistyczne umożliwiające zdrowy i prawidłowy rozwój dziecka

Korczakowska Edukacja Marzeń

- Platforma Szkoleniowa dla Dzieci z dostępem do gier i zadań edukacyjnych, Forum On-Line dla Rodziców, sklep internetowy z pomocami dydaktycznymi
- Szkolenia oraz kursy dla studentów i nauczycieli, system praktyk nauczycielskich dla studentów Uczelni Korczaka w placówkach Korczakowskich Szkół Marzeń

Korczakowskie Inspiracje Marzeń

- Rozwijanie w uczniach pasji i zainteresowań poprzez różne projekty, np. warsztaty teatralne, dialog międzypokoleniowy (współpraca z domami pomocy społecznej i dziennymi domami wsparcia dla seniorów, wspólne czytanie książek, gry planszowe itp.)
- „Inspirują nas” – cykliczne, inspiracyjne spotkania w KSM z wybitnymi ludźmi kultury, sztuki czy innych obszarów

Takich inicjatyw w „Korczakowskich Szkołach Marzeń” jest więcej. Wynikają one z kreatywności i obserwacji rzeczywistości, dialogu z uczniami, rozpoznania ich potrzeb i chęci wyjścia im naprzeciw. Są wprowadzane na różnych poziomach funkcjonowania szkół, od małych inicjatyw i projektów po duże przedsięwzięcia, obejmujące wszystkie placówki. Podejście wypracowane w placówkach KSM opiera się na szacunku do indywidualności każdego ucznia i jego cech osobistych, a także umożliwianiu im nieskrępowanej aktywno-

ści w poszukiwaniu wiedzy i doświadczaniu uczenia się. Ważny jest również nacisk na „tu i teraz”: uczenie zaspokajające aktualny głód wiedzy i umiejętności, których potrzebują uczniowie. Uczenie jako element przystosowania do wciąż zmieniającego się świata to również z ducha korczańskiego podejście.

Przegląd metod stosowanych w praktyce przez „Korczańskie Szkoły Marzeń” pokazuje jeszcze jedno. Uczenie i wychowanie to pewna droga, zarówno dla uczniów, jak i dla nauczy-

cieli. Drogę tę można przejść na różne sposoby. Wrażliwi, empatyczni i kreatywni nauczyciele i wychowawcy, którym zależy przede wszystkim na rozwoju swoich podopiecznych, będą poszukiwali ścieżek, które jak najlepiej zaspokoją ich pasję, chęć uczenia się, rozwoju i poszukiwania swojego miejsca w świecie. Tym właśnie jest „otwarta przestrzeń edukacyjna”: wspólnym zadaniem sobie pytań, jak powinna wyglądać dziś dobra edukacja i wspólnym poszukiwaniem przez dzieci, nauczycieli i rodziców odpowiedzi na to pytanie.

JAKIE PYTANIA POWINNI ZADAĆ SOBIE WYCHOWAWCY PO DOŚWIADCZENIU ZDALNEGO NAUCZANIA?

- 1. Jak tworzyć bardziej otwartą przestrzeń edukacyjną, w której potrzeby dziecka są kluczowe, i w której bardziej elastycznie ustala się sposoby nauki? Jak wykorzystać do tego doświadczenia ze zdalnego nauczania?**
- 2. W jaki sposób przesunąć punkt ciężkości na uczenie się, a nie nauczanie, samoedukację uczniów, a nie jednostronne przekazywanie wiedzy? Czego nauczyło nas w tym zakresie nauczanie w pandemii?**
- 3. Jak, biorąc pod uwagę zmęczenie uczniów i nauczycieli budować przestrzeń pracy i motywowania do osiągnięcia rezultatów? W jaki sposób wprowadzić do swoich klas więcej zabawy, inspiracji, uczenia przez doświadczenie, inne niż standardowe lekcje formy zajęć?**
- 4. W jaki sposób rozwijać współpracę między uczniami w różnych formach (zespoły projektowe, samorząd, kręgi zainteresowań, zespoły tematyczne), i powiązać je z nauczaniem, by osiągnąć lepsze efekty edukacyjne?**
- 5. Jak spożytkować doświadczenia zdalnego i „mieszanego” nauczania w przyszłości, a zarazem przeciwdziałać zagrożeniu, jakim jest nierówny dostęp do narzędzi cyfrowych i cyfrowe wykluczenie części młodzieży?**

PRAKTYK, WIZJONER, INSPIRATOR, CZŁOWIEK

KORCZAK JAKO INSPIRUJĄCY INNOWATOR

Korczak był niezwykłą, wielowymiarową postacią, pedagogiem który wyprzedził swoją epokę. Przeniknął istotę i sens wychowania. Dlatego warto stale wracać do jego idei i pomysłów.

JANUSZ KORCZAK BYŁ I POZOSTANIE
PRAWDZIWYM WYCHOWAWCĄ –
– INSPIRUJĄCYM DLA KAŻDEGO,
KTO CHCE ZROZUMIEĆ ISTOTĘ
PROCESU WYCHOWYWANIA.

Postać i dzieło Janusza Korczaka każdy może odczytać na swój sposób. Wielu pedagogów i ekspertów widzi w Starym Doktorze przede wszystkim wybitnego **praktyka – reformatora wychowania**, zwłaszcza zbiorowego, w placówkach opieki nad dziećmi, przedszkolach czy szkołach. Stworzył praktyczny i działający przez lata system wychowawczy oparty na zaufaniu, miłości, szacunku i porozumieniu z dzieckiem.

Wskazywanie na odrębność świata dziecięcego, wypowiedzi jak rozumieć istotę dziecka, nacisk na budowanie z nim porozumienia – to praktyczne aspekty korczakowskich idei. Praktyczny wymiar i walor mają również instytucje i rozwiązania, które wdrażał w kierowanych przez siebie placówkach. Należały do nich dziecięcy samorząd i różne metody inspirowania dzieci do samoedukacji. Z tych konkretnych i sprawdzonych doświadczeń i przykładów mogą czerpać i rodzice, i wychowawcy.

Można również postrzegać Janusza Korczaka jako **wizjonera, pedagoga przyszłości**. Wyprzedził swój czas. Dom Sierot Korczaka ponad sto lat temu wprowadzał w życie idee, które rewolucjonizują dziś różne instytucje społeczne i organizują inaczej zbiorowość. O samorządności, upelnomocnianiu (*empowe-*

remeni), współzarządzaniu mówi się dziś nie tylko w edukacji, ale we wszystkich organizacjach – instytucjach, firmach, państwie, samorządzie, wspólnotach lokalnych. Korporacje zachęcają pracowników, by angażowali się we współzarządzanie, a instytucje publiczne wprowadzają różne mechanizmy partycypacji.

Zarządzanie autorytarne jest zastępowane przez bardziej demokratyczne i rozproszone modele współpracy i przywództwa, a zasada zarządzania przez „kij i marchewkę” – rozwijaniem motywacji wewnętrznej, budowaniem zaufania, szacunku, dostrzeganiu partnerstwa i komunikacji. Idea „samorządnej wspólnoty” którą Korczak zrealizował w domach sierot może wydawać się naiwna i utopijna, ale jest to wizja, która leży u podstaw nowoczesnego, opartego o wolność i szacunek modelu organizacji społeczności i całego społeczeństwa.

Korczak odkrył, że wychowanie „do szczęścia” polega na stworzeniu warunków pozwalających na ujawnienie społecznej aktywności dzieci, pogłębianie związków uczuciowych między nimi, budzenie wzajemnej solidarności i chęci pomocy. Istotą takiego wychowania jest poszukiwanie gwarancji dla ludzkiej, a przede wszystkim dziecięcej wolności

i zachęcanie do odkrywania sensu ludzkiego życia. Stworzył system wychowawczy oparty na miłości i poszanowaniu dziecka, na porozumieniu z nim i na sile wychowawczej dziecięcej grupy. Można i trzeba za tymi ideami ciągle podążać. Są one wskazówką zwłaszcza dla wychowawców poważnie traktujących sens swojej pracy.

Można również dostrzec w Korczaku **inspiratora**, człowieka który poszukując najlepszych możliwości wychowawczych sięgał po nowatorskie rozwiązania, nie bojąc się eksperymentowania, prób, poszukiwań. Badał różne rozwiązania pod kątem przydatności w procesie edukacji. Wyczuł magię radia, uważał że rozwój środków masowego przekazu stwarza edukacji olbrzymie możliwości. Dziś na pewno czułby się świetnie w świecie Internetu, Facebooka, Instagrama, TikToka – a także narzędzi zdalnej komunikacji. Dostrzegając związane z nimi zagrożenia, znalazłby zarazem wiele ich edukacyjnych i wychowawczych zastosowań i zachęcał do korzystania z nich. Inspiracji do-

starczą dziś nie tylko same korczakowskie idee, ale również praktyczne i pomysłowe rozwiązania: „zakłady”, gazetki, rywalizacje, zawieranie umów z podopiecznymi.

Warto wreszcie spojrzeć na Janusza Korczaka jako na **osobę – człowieka**. Idealistę, który wierzył, że rozwój społeczeństw dokonuje się przez etyczne, szczęśliwe życie jednostki. Zaangażowanego w wychowanie, życzliwego dzieciom, pracowitego i oddanego, miłośnika zwierząt, pasjonata podróży. Przeżywającego rozterki i dylematy – jak każdy z nas. Konsekwentnie podążającego za swoimi wychowankami. Tę twarz „Starego Doktora” pokazuje jego publicystyka oraz „Pamiętnik”, najbardziej osobista książka.

Janusz Korczak pojął istotę procesu edukacji, dotarł do jej sedna, opisał jej sens. Jest nim **Spotkanie** – wychowawcy i wychowanka. Unikatowa, niepowtarzalna i rozwijająca relacja, która potrafi zmienić życie młodego człowieka i otworzyć przed nim nowe horyzonty. Taką relację tworzą prawdziwi wychowawcy.

BIBLIOGRAFIA

1. Bińczycka Jadwiga, *Spotkanie z Korczakiem*, OSW, Olsztyn 2009
2. Bińczycka Jadwiga (red.), *Korczakowskie dialogi*, ŻAK, Warszawa 1991
3. Dauzenroth Emil, *Janusz Korczak. Życie dla dzieci*, WAM, Kraków 2005
4. Falkowska Maria, *Kalendarz życia, działalności i twórczości Janusza Korczaka*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1989
5. Gurycka Antonina, *Korczakowskie inspiracje*, SCHOLAR, Warszawa 2002
6. Janiak Alicja, *Wychowanie dziecka w pedagogii Janusza Korczaka*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2015
7. Kirchner Hanna (red.), *Pisarz – wychowawca – myśliciel*, IBL, Warszawa 1987
8. Kirchner Hanna, Lewin Aleksander (red.), *Janusz Korczak. Życie i dzieło*, WSIP, Warszawa 1982
9. Olczak-Ronikier Joanna, *Korczak. Próba biografii*, W.A.B., Warszawa 2011
10. Poręba Piotr (red.), *Wartości pedagogiki Janusza Korczaka*, KUL, Lublin 1979
11. Stachowicz Katarzyna, *Wielkie Biografie. Korczak*, Buchmann, Warszawa 2012

UCZELNIA
KORCZAKA

www.uczelniakorczaka.pl

STUDIA NA KIERUNKACH:

- pedagogika
- pedagogika specjalna
- pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna
- praca socjalna
- polityka społeczna
- zarządzanie

oraz szeroki wybór studiów podyplomowych

Jesteśmy w **Warszawie, Katowicach, Olsztynie,
Lublinie, Szczecinie, Poznaniu i Człuchowie!**

KSM

KORCZAKOWSKA
SZKOŁA MARZEŃ

*to alternatywna szkoła podstawowa,
gdzie inspirujemy, odkrywamy
i rozwijamy talenty dzieci!*

Jesteśmy w **Warszawie, Katowicach i Olsztynie!**